

ЗАКОНИ ЗА ЖЕНИ И МАЖИ: ПРАКТИЧЕН ВОДИЧ ЗА РОДОВО-СЕНЗИТИВНО ЗАКОНОДАВСТВО

Организација за безбедност и
соработка во Европа
Мисија во Скопје

ЗАКОНИ ЗА ЖЕНИ И МАЖИ: ПРАКТИЧЕН ВОДИЧ ЗА РОДОВО-СЕНЗИТИВНО ЗАКОНОДАВСТВО

Организација за безбедност и
соработка во Европа
Мисија во Скопје

Закопи за жени и мажи: практичен водич за родово-сензитивно законодавство.

*Скопје, 2019 година
Мисија на ОБСЕ во Скопје*

Објавено од Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права

<https://www.osce.org/mission-to-skopje/>

© Мисија на ОБСЕ во Скопје

Публикацијата “Making Laws Work for Women and Men: A Practical Guide to Gender-Sensitive Legislation” е објавена од Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ODHIR) во 2017 година. Преводот на македонски јазик беше поддржан од страна на Мисијата на ОБСЕ во Скопје.

Сите права се задржани. Содржината на оваа публикација може слободно да се користи и умножува за образовни и други некомерцијални цели, под услов при секоја репродукција да биде наведена Мисијата на ОБСЕ во Скопје како извор.

*Дизајн: Notework
Фотографии на корица: Парламентарно собрание на ОБСЕ*

Содржина

Вовед	5
-------	---

Дел I. Родова еднаквост и вклучување на родовите аспекти: меѓународна рамка	9
---	---

Дел II. Родово-сензитивно законодавство: дефиниции, начела и предности	13
а) Концепти и начела на РСЗ	13
б) Предности на РСЗ	16
в) Што се случува без РСЗ?	19
г) Улогата на законодавни тела во РСЗ	19

Дел III. Спроведување на анализа за РСЗ	21
---	----

Чекор 1: Разбирање на прашањата за родова еднаквост во одреден сектор: анализа на потребите и прибирање податоци	21
<i>i. Дефинирање на анализата на потреби</i>	22
<i>ii. Прибирање на податоци</i>	23
<i>iii. Интеракција со чинители</i>	27
<i>iv. Компилирање</i>	28
Чекор 2: Проценување на родовото влијание на одреден закон	30
Чекор 3: Интегрирање на родови активности во предложениот закон	33

Чекор 4: Развивање на индикатори за мерење на потенцијалното
родово влијание 34

Финансиски импликации на РСЗ: родово-сензитивна анализа на буџет 35

Дел IV. Пристапи кон институционализирање на РСЗ 39

а) Усвојување на практична стратегија за РСЗ 40

б) Создавање на инфраструктура за РСЗ 43

i. Комисии коишто се занимаваат со родова еднаквост 43

ii. Комисии со повеќе ресори кои ја вклучуваат родовата еднаквост 46

iii. Женски праламентарни структури и неформални мрежи 48

*iv. Техничките единици и надворешните истражувачки услуги
за родови прашања 49*

в) Фактори кои овозможуваат вклучување на РСЗ 50

Дел V. Заклучни белешки 53

Прилог I. РСЗ во Белорусија: студија на случај 55

а) Преглед на родовата еднаквост во Белорусија 55

б) Анализа за РСЗ во Белорусија: чинители и почетни точки 58

в) Можности за понатамошно делување 62

Прилог II. Алатка за само-проценка на родово-сензитивното законодавство 65

а) Општи податоци 65

б) Осмислување 66

в) Спроведување 67

г) Следење 68

д) Оценка и ревизија 68

ѓ) Администрација 69

Прилог III. Примери за родово-сензитивни индикатори за образовниот сектор 71

Поимник 74

Библиографија 78

Вовед

Постигнувањето на еднаквост меѓу жените и мажите стана главна цел и составен дел од меѓународната агенда за развој. Принципот за родова еднаквост ја отелотворува идејата дека човековите права не може да се остварат без обезбедување на комплетни и еднакви права, одговорности и можности на жените и мажите. Овој принцип е загарантиран во повеќе меѓународни договори и во националните уставни закони во целиот свет, вклучувајќи го и регионот на ОБСЕ и во рамките на ОБСЕ.

Родовата еднаквост е сеопфатна и долгорочна цел на политиката, а вклучувањето на родовите аспекти е збир на специфични контексти, стратешки приоди, како и технолошки и институционални процеси коишто се усвоени за постигнување на таа цел. Вклучувањето на родовите аспекти ги интегрира компонентите за родова еднаквост во националните јавни и приватни организации, во централните или локалните политики, како и во услужните и секторските програми. Долгорочно, има за цел да ги трансформира дискриминаторските социјални институции и практики, признавајќи дека дискриминацијата може да биде експлицитно или имплицитно вклучена во широк спектар на закони, културни норми и практики во заедницата.

Вклучувањето на родовите аспекти е од суштинско значење за обезбедување на човековите права и социјалната правда како за жените, така и за мажите. Исто така, сè повеќе се признава дека со вклучувањето на родовата перспектива во различни области на развој се обезбедува ефективно постигнување на други социјални и економски цели. Со вклучувањето на родовите аспекти може да се открие потреба за промени во целите, стратегиите и активностите за да се обезбеди дека и жените и мажите може да влијаат, да учествуваат и да имаат корист од развојните процеси. Ова може да доведе до промени во организациите,

структурите, процедурите и културите, за да се создадат организациски средини коишто се погодни за промовирање на родовата еднаквост.

Националните парламенти се добро позиционирани да ја поддржат целта за родовата еднаквост и да ја промовираат родовата еднаквост во владата. Парламентите имаат за цел да го одразат општеството и мора да ја одразат променливата динамика на нивните изборни тела. Родово-сензитивен парламент е парламент кој одговара на потребите и интересите на мажите и жените во врска со составот, структурите, операциите, методите и работата. На пример, родово-сензитивните парламенти може да придонесат за отстранување на бариерите за целосно учество на жените во општеството и за поттикнување на мажите и жените да го обликуваат сопствениот живот и да донесуваат одлуки.

Законодавниот процес е од клучно значење за вклучување на родовите аспекти. Законодавството има директно и видливо влијание врз животите на граѓаните и на најдиректен начин ги одразува потребите и приоритетите на различните изборни единици. Законодавниот процес создава платформа за дијалог за најважните прашања во општеството и може да го поттикне изразувањето на повеќе гласови и перспективи. Оттаму, овој процес претставува ефективно средство за промовирање на вредностите и принципите за родова еднаквост.

Овој водич првенствено е наменет за членовите и персоналот на парламентот и има за цел да понуди практични упатства за тоа што претставува родово-сензитивно законодавство (РСЗ), зошто е важно, од што се состои и како да се интегрира во рутинската парламентарна работа.

- **Дел I** започнува со општ преглед на меѓународната рамка за родова еднаквост и вклучување на родовите аспекти.
- **Дел II** ги разгледува концептите, начелата и придобивките на РСЗ; се осврнува на прашањето за тоа што е РСЗ и што *не е* и се осврнува на улогата на парламентите во промовирањето на РСЗ.
- **Дел III** обезбедува детални упатства за тоа како да се имплементира РСЗ, вклучувајќи ги и препораките за тоа како да се спроведе анализа на родовите потреби во одреден сектор, како да се проценат родовите импликации на конкретните закони, дали и како да се интегрираат

родово насочените активности во новите законски акти и како да се развијат родово-сензитивните индикатори коишто може да го олеснат следењето на спроведувањето на законот. Во овој дел се зборува и за некои од главните принципи на родово-сензитивната анализа на буџет, централна компонента на секое успешно РСЗ.

- **Дел IV** ги опишува пристапите за институционализирање на РСЗ во рутинската работа на парламентите, притоа користејќи примери на добра практика на парламентите од целиот свет, вклучувајќи ги и земјите-членки на ОБСЕ. Овој дел се фокусира на три главни принципи за вклучување на родовите аспекти во РСЗ во парламентите: донесување на практична стратегија за РСЗ, создавање на парламентарна инфраструктура за РСЗ, и соработка со надворешни чинители. Во овој дел е даден преглед на некои од факторите кои придонесуваат за институционализација на РСЗ.
- **Дел V** ги опишува завршните забелешки и општите добри практики поврзани со спроведувањето на РСЗ.
- **Прилог I** нуди анализа на вклучувањето на родовите аспекти во Република Белорусија,¹ како студија на случај. Во него се зборува за постојната родова еднаквост и практиките на РСЗ во земјата и се идентификуваат почетните точки за воведување на систематската анализа на РСЗ.
- **Прилог II** ја опишува алатката за самооценување на РСЗ и ги води читателите и практичарите низ различните фази на законодавството од родова перспектива.
- **Прилог III** претставува збир на родово-сензитивни индикатори за образовниот сектор како пример.

1 Оваа публикација е развиена во рамките на дополнителниот буџетски проект на ОДИХР „Зажакнување на демократското управување и родова еднаквост во земјите од Источното партнерство“. Република Белорусија беше избрана за анализа на студија на случај во овој водич.

Дел I. Родова еднаквост и вклучување на родовите аспекти: меѓународна рамка

Основното начело на Повелбата на Обединетите нации усвоено од светските лидери во 1945 година е „еднакви права на мажите и жените“. Начелото за родова еднаквост беше признаено и во Универзалната декларација за човекови права во 1948 година затоа што во неа беа вклучени „еднакви права на мажите и жените“. Декларацијата го отвори патот за понатамошно зајакнување на меѓународните обврски во областа на женските права, најсеопфатно во Конвенцијата на Обединетите нации (ООН) од 1979 година за елиминација на сите форми на дискриминација против жените (CEDAW). Конвенцијата вклучува „повелба за правата“ на жените, дефинирајќи што претставува дискриминација против жените и креирајќи агенда за национална акција за ставање на крај на таквата дискриминација. До 2016 година, 187 земји, вклучувајќи ги и 56-те земји-учеснички на ОБСЕ, го ратификуваа CEDAW, а многу од нив ги воведоа начелата за родова еднаквост во законодавството кое се однесува на, на пример, здравството, образованието, вработувањето, семејството и бракот, спречувањето на трговија со жени и деца и кривичните закони.

Во 1995 година, на Четвртата меѓународна конференција за жени одржана во Пекинг, на Пекиншката платформа за акција беше воведена интеграција на родови аспекти како меѓународно договорена стратегија за промовирање на родовата еднаквост.² Платформата ги обврзува сите

² Идејата за вклучување на потребите на жените прва ја овозможи транзицијата во работата на Обединетите нации кон „Стратегија за унапредување на жените“ усвоена на Третата светска конференција за жени, Најроби 1985 година, <http://www.5wwc.org/conference_background/1985_WCW.html>.

чинители во развојните политики и програми, вклучувајќи ги субјектите на Обединетите нации, земјите-членки, субјектите на меѓународната развојна заедница и на граѓанското општество, да преземат мерки „за да обезбедат еднаков пристап на жените и целосно учество во структурите на моќ и донесување на одлуки“. Истата година, Генералното собрание усвои резолуција со која се воспоставува вклучување на родови аспекти како системска политика на Обединетите нации.³

Во Обединетите нации, вклучувањето на родовите аспекти беше дефинирано во 1997 година од страна на Економскиот и социјален совет на Обединетите нации (ECOSOC):

“Вклучувањето на родовата перспектива е процес на проценка на влијанието врз жените и мажите од сите планирани активности, вклучувајќи ги и законодавството, политиките или програмите, во сите области и на сите нивоа. Тоа претставува стратегија со која женските, како и машките прашања и искуства стануваат интегрална димензија на осмислувањето, спроведувањето, следењето и оценката на политиките и програмите во сите политички, економски и општествени сфери, така што жените и мажите ќе имаат исти придобивки и нема да постои нееднаквост. Крајната цел е да се постигне родова еднаквост.”⁴

Како таква, родовата еднаквост е сеопфатна и долгорочна развојна цел, а вклучувањето на родовите аспекти е метод кој се состои од специфични контексти, стратешки приоди, како и технолошки и институционални процеси кои се усвоени за постигнување на таа цел.

Вклучувањето на родовите аспекти ги интегрира компонентите за родова еднаквост во националните јавни и приватни организации, во централните или локалните политики и во услужните и секторските програми. На подолг рок, има за цел да ги трансформира дискриминаторните социјални институции, препознавајќи дека дискриминацијата може да биде вклучена во закони, културни норми и практики во заедницата коишто, на пример, го ограничуваат пристапот на жените до имотни права или нивниот пристап до јавниот простор.

3 Активности по Четвртата светска конференција за жените и целосна имплементација на Пекиншката декларација и Платформа за акција, Резолуција на Генералното собрание на ООН 50/203, 1995 год., <<http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1996/eres1996-6.htm>>.

4 Вклучување на родовата перспектива во сите политики и програми во системот на Обединетите нации, Резолуцијата ECOSOC, Извадок од A/52/3, Поглавје IV, 1997 год., <<http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/ECOSOCAC1997.2.PDF>>.

Во рамките на милениумска развојна цел 3 (Еманципирање на жените), Организацијата на Обединети нации ги охрабри земјите-членки да развијат рамка со која родот е вклучен на владино и парламентарно ниво. Агендата за одржлив развој на Обединетите нации за 2030 година ја потврди посветеноста на родовата еднаквост и вклучување на родовите аспекти, поддржувајќи бројни цели, вклучувајќи ја и целта број 5 за „постигнување на родова еднаквост и еманципирање на сите жени и девојки“ и наведувајќи го следново:

*“Остварувањето на родова еднаквост и еманципирањето на жените и девојките ќе даде клучен придонес во напредокот за сите цели и целни вредности. [...] Жените и девојките мора да имаат еднаков пристап до квалитетно образование, економски ресурси и политичко учество и имаат еднакви можности со мажите и момчињата за вработување, лидерство и донесување одлуки на сите нивоа. [...] Сите форми на дискриминација и насилство против жените и девојките ќе бидат елиминирани, вклучително и преку ангажирањето на мажи и момчиња. Системското вклучување на родовата перспектива во спроведувањето на агендата е од суштинско значење“.*⁵

Европската Унија го одобри вклучувањето на родовите аспекти како водечка стратегија за родова еднаквост и се заложи за промовирање на разгледувањето на родовата еднаквост во сите области на политиката. Во 1999 година, во Договорот од Амстердам беа вклучени промовирање на еднаквоста и елиминирање на дискриминацијата помеѓу мажите и жените во рамките на основните задачи на ЕУ. Со текот на годините беа издадени повеќе дополнителни директиви во врска со родовата еднаквост, а во 2006 година беа собрани во таканаречената ревидирана и повторно усвоена директива за родови прашања.⁶ ЕУ има позитивно влијание врз развојот на политиката за родова еднаквост, не само во нејзините земји-членки, туку и во другите европски земји, каде што за кандидатурата за пристапување или за воспоставување на други односи за помош е потребно земјите да работат во согласност со стандардите на ЕУ.

5 Трансформирање на нашиот свет: Агендата за одржлив развој за 2030 година, Резолуција на Генералното собрание на ООН, 2015 год., став 20, <<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>>.

6 Директива бр. 2006/54/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот за спроведување на начелото за еднакви можности и еднаков третман на мажите и жените во областа на вработувањето и занимањето, 5 јули 2006 година, "<<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0054>>.

Акцискиот план на ОБСЕ за промовирање на родова еднаквост од 2004 година директно ги поврзува еднаквите права на жените и мажите со „мир, одржлива демократија, економски развој и, според тоа, безбедноста и стабилноста во регионот на ОБСЕ“. Акцискиот план на ОБСЕ за родова еднаквост, најсеопфатна рамка на ОБСЕ, до денес, во водечките институции на ОБСЕ и земјите-учеснички за родова еднаквост, ја нагласува потребата за „понатамошно развивање и зајакнување на постојан и одржлив процес на вклучување на родовите аспекти“. Акцискиот план ја обврзува Организацијата да има за цел да ги вклучи родовите аспекти во сите нејзини програми и активности и да го поддржи постигнувањето на овие цели во рамките на помошта која ОБСЕ им ја дава на земјите-учеснички.⁷

Огроман број на земји-учеснички на ОБСЕ го потпишаа и го ратификуваа CEDAW и презедоа низа други меѓународни обврски за заштита и промовирање на родовата еднаквост. Националното законодавство вообичаено содржи експлицитни одредби со кои се забранува дискриминација врз основа на полот, но декларативната природа на овие одредби автоматски не се претвора во механизми за обезбедување еднакви можности за жените да учествуваат во сите видови општествени, политички и економски активности на исто рамниште со мажите. Од таа причина, вклучувањето на родовите аспекти во законодавството игра значајна улога во процесот на промовирање и постигнување на крајната цел на родова еднаквост.

7 Решение на Министерскиот совет на ОБСЕ бр. 14/04, „Акциски план на ОБСЕ за промовирање на родова еднаквост“, Софија, 7 декември 2004 година, <<http://www.osce.org/mc/23295?download=true>>.

Дел II. Родово-сензитивно законодавство: дефиниции, начела и предности

Во овој дел се објаснуваат клучните поими за родово-сензитивното законодавство (РСЗ) и се истакнуваат големите предности во врска со интеграцијата на родова перспектива во законодавството и буџетите.

а) Концепти и начела на РСЗ

Родово-сензитивното законодавство е централен дел на вклучувањето на родовите прашања во правниот систем. Тоа се однесува на интегрирање на родовата перспектива во сите компоненти на законодавниот процес, осмислувањето, имплементацијата, следењето и оценката, **со цел да се постигне крајната цел на еднаквост помеѓу жените и мажите**. Слично на останатите напори за вклучување на родовите аспекти, РСЗ не е цел само по себе, туку средство за постигнување на еднаквост.

За целите на спроведување на РСЗ, **родовата еднаквост** значи еднакви права и можности за жените и мажите во законите и политиките и еднаков пристап до ресурси и услуги во рамките на семејствата, заедниците и во општеството. Се однесува на жените и мажите кои може да пристапат и да учествуваат во сите сфери на животот на еднакво рамниште, како што се на пример демократското владеење, носењето одлуки и законодавството и безбедносниот сектор. За родовата еднаквост е потребно жените и мажите да добијат соодветна и правична

заштита на нивните човекови права, вклучувајќи го и правото да живеат без насилство во безбеден дом и заедница во кои имаат поддршка.⁸

Родовата еднаквост има повеќекратни импликации во контекст на РСЗ, вклучувајќи: еднакви права за распределба на ресурси и придобивки, како и за пристап до услуги и други ресурси; еднакво земање во предвид на интересите, потребите и приоритетите на жените и мажите при формулирањето на законите и политиките; и обезбедување на еднакви можности за жените и мажите, земајќи ги предвид нивните одредени потреби и приоритети.

Воведувањето на РСЗ обично вклучува неколку фази:

- 1** Прво, потребна е **темелна анализа на статусот кво од родова перспектива и евентуални одредени потреби и приоритети на жените и мажите** во однос на законот што се разгледува. Оваа анализа, општо нарекувана “**родова анализа**”, има за цел систематски да ги идентификува клучните прашања кои придонесуваат за родовата нееднаквост за да може да бидат соодветно опфатени со законот за кој станува збор. Може да се опише како анализа на разликите во условите, потребите, стапките на учество, пристапот до ресурси и развојот, контролата на средствата и овластувањата за донесување на одлуки помеѓу жените и мажите. Оваа анализа обично се заснова на постојната база на докази за родовите разлики во одреден сектор и за која може да е потребно ново прибирање на податоци;
- 2** Второ, вклучува анализа на **веројатното влијание на законот** врз нејзините целни групи и во врска со тоа дали потребите и приоритетите на жените и мажите, идентификувани како дел од почетната анализа, се опфатени со законот;
- 3** Трето, врз основа на наодите од претходните чекори, за процесот на РСЗ е потребна интеграција, ако е применливо, на **родово насочени интервенции, перспективи или прашања** во предметниот закон;
и

8 *Родова еднаквост и права на жените*, Информативен лист (Варшава: ОДИХР, 2017 год.), <<http://www.osce.org/odihr/303541?download=true>>.

- 4** Најпосле, одржливиот процес на РСЗ вклучува развој на **родово-сензитивни индикатори** кои овозможуваат редовно следење и оценка на напредокот на законот кон поставените родови цели.

Детални упатства за имплементацијата на сите овие чекори се дадени во Дел III. подолу.

Со цел да се разјасни значењето на РСЗ, може да биде корисно да се разбере **што е и што не е РСЗ**:

- **РСЗ не значи само вклучување на термините „род“ или „родова еднаквост“ во веќе постојните закони, политики или активности.** РСЗ е повеќе од вклучување на „соодветната“ терминологија во законодавството, потребно е одговорно вклучување на перцепциите, искуствата, знаењата и интересите на жените и мажите во законодавниот процес, како дел од специфичните активности пропишани со закон за жените и за мажите.
- **РСЗ не е само за жените.** РСЗ не се однесува единствено на жените, туку и на односот помеѓу жените и мажите во корист на двете страни. Во многу случаи, РСЗ има за цел да ги изедначи условите за жените за да може да имаат корист од еднакви можности. Меѓутоа, ова може да вклучува и насочени активности за жени и/или мажи, кога се дискриминирани поради перцепираните родови улоги.
- **РСЗ не е само родов баланс или родов паритет.** Родовиот баланс често се користи како термин во човечките ресурси и се однесува на бројот на вработени жени наспроти мажи, но исто така може да се однесува и на односот „жени и мажи“ во која било активност (на пример, бројот на дипломирани жени и мажи или жени и мажи корисници на здравствена установа). Постигнувањето на родов баланс е добар чекор кон постигнување еднаквост, РСЗ не е само број, туку суштина. Едноставното пребројување на жените и мажите и зголемувањето на бројот на жени присутни во собата не мора да доведе до родово-сензитивно законодавство. Ако се тежнее само кон родов баланс, тоа може неправилно да означува дека сите мажи се нечувствителни на родовите прашања. Учеството засновано на родов баланс се смета за чекор поблиску до постигнување на еднаквост.
- **РСЗ не мора да биде „родово неутрално“.** Според родово неутралниот пристап, жените и мажите имаат исти потреби и

грижи. Меѓутоа, искуството покажа дека жените и мажите може да имаат различни потреби и приоритети. Жените и мажите може да имаат различни улоги во општеството, различни одговорности и различни нивоа на пристап до ресурси и стоки. Во поголемиот број на општества, мажите обично доминираат во донесувањето одлуки во заедницата и домаќинството и „родово неутралните“ пристапи може да одговорат повеќе на машките приоритети, а да не ги решаваат потребите на жените.

- **РСЗ не е ограничено на промовирање на формална еднаквост пред законот.** Различните реалности често се појавуваат кога се испитуваат конкретните животи на мажите и жените. Жените често се дискриминирани на пазарот на трудот, недоволно застапени во органите за донесување одлуки и сè уште го носат најголемиот дел од товарот за неплатена работа во домот. Од друга страна, очекуваниот животен век за мажите во многу случаи станува пократок од жените, затоа што може да има недоволно внимание на потребите на мажите во областите на здравството и безбедноста. Постои помала веројатност мажите да одат на лекар кога се болни, а кога ќе посетат лекар, помалку е веројатно дека ќе ги пријават симптомите на болест или заболување.
- **РСЗ не значи пристап за жените и мажите според принципот „една големина за сите“.** Жените и мажите не претставуваат хомогени групи, но може да имаат различни искуства врз основа на многу карактеристики, како што се возраста, брачниот статус, етничката припадност, попреченоста и многу други. Од таа причина, не е изненадувачки што законодавството и владините политики различно влијаат на секоја подгрупа. Во овој контекст, во РСЗ не се работи само за еднаквост на можности, туку и за еднаквост на исходот. Кога им се нуди можност на луѓето, треба да им се овозможи да ја искористат таа можност, со помош на општеството да се отстранат бариерите за учество. На овој начин полесно се создаваат еднакви резултати за сите поединци.

б) Предности на РСЗ

РСЗ е пристап кон институционализирање на промовирање на родовата еднаквост и постигнување на различни социоекономски придобивки. Како што покажува меѓународното искуство, намалувањето на родовата нееднаквост доведува до повисоки стапки

на раст и помага да се постигнат различни развојни цели. Некои од предностите на РСЗ се:

- **Придонесување кон јавните политики засновани на докази и сеопфатни јавни политики** – Сеопфатната анализа на РСЗ ја разгледува распределбата на ресурсите помеѓу машките и женските корисници и влијанието на јавните политики и јавната потрошувачка. Ова им дава на законодавците солидна и инаку недостапна основа на докази за подобро да ги разберат потребите и приоритетите на нивните изборни единици, за да се погрижат дека новото законодавство одговора на конкретните потреби и барања на теренот, со што ќе се изедначат родовите разлики. Се разбира, веројатноста дека законот или политиката темелно ќе се спроведат е значително зголемена ако се земат предвид перспективите и потребите на сите групи на корисници;
- **Подобрување на транспарентноста и одговорноста на законодавството** – Со препознавање на родовото влијание врз законодавството, анализата на РСЗ придонесува за транспарентност и одговорност на комплетниот законодавен процес. Им овозможува и на невладините тела да ја следат работата на владата во различни области и да ги повикуваат јавните службеници на должност;
- **Подобрување на инклузивноста и квалитетот на одлучување** – Со зајакнувањето на жените како економски, политички и општествени чинители може да се променат политичките избори и институциите повеќе да го застапуваат бројот на гласови. Пристапот на РСЗ обезбедува дека гледиштата на различните групи на граѓани се застапени во сите фази на законодавниот процес;
- **Следење на исполнувањето на целите на политиката** – Анализата на РСЗ овозможува следење на степенот до кој се постигнати меѓународните и националните стандарди за подобрување на еднаквоста на жените и мажите, како и други цели на политиката. Помага и во утврдување на разликите помеѓу меѓународните стандарди и националното законодавство во врска со жените и мажите во различни социо-економски и политички контексти;
- **Подобрување на економскиот раст** – Според Светскиот извештај за развој за родова еднаквост и развој (2012 год.), жените моментално претставуваат 40 проценти од глобалната работна сила, 43 проценти

од светската земјоделска работна сила и повеќе од половина од студентите на светските универзитети.⁹ Продуктивноста ќе се зголеми ако нивните вештини и таленти се користат поефективно. На пример, донесувањето закони со кои се отстрануваат бариерите и се дискриминираат жените кои работат во одредени сектори или професии (на пример, во земјоделството или пристапот до кредити) може да ја зголеми економската продуктивност за дури 25 проценти во некои земји. Компаниите кои имаат добар баланс на резултати за родова разновидност имаат 15 проценти поголема заработка отколку слични компании во кои тоа не е случај.¹⁰

- **Борба против дискриминација** – Според извештајот на UN Women за напредокот на жените во светот за 2015-2016 година, жените во светот заработуваат речиси една четвртина помалку од мажите на исто работно место.¹¹ Освен тоа, жените сочинуваат 75 проценти од неплатената работна сила во светот, а сепак трошат просечно 90 проценти од нивните плати за нивните семејства, создавајќи позитивен ефект на бранување во нивните заедници. Со темелната анализа на РСЗ може да се откријат овие и други дискриминаторни модели и да помогне да се ублажат преку вклучување на соодветни мерки во новото законодавство; и
- **Зајакнување на владеењето на правото** – Постојат сè повеќе докази дека разбирањето на родовите односи, идентитетите и нееднаквостите во законодавниот процес може да придонесе за подобрување на владеењето на правото. На пример, криминалот има многу различни влијанија врз жените и мажите. Истражувањата покажаа дека младите мажи сè повеќе се ранливи на регрутирање во организирани криминални групи, додека поголем број на жени се изложени на ризик од насилство во домот од страна на некој познат. Жените и мажите често имаат различни грижи и нудат различни перспективи, искуства и решенија за проблемите. Со разбирањето на овие разлики и нееднакости полесно се идентификуваат потребите, целната помош и се обезбедува дека законодавството ги задоволува сите општествени потреби и приоритети.

9 „Родова еднаквост и развој“, Извештај за светскиот развој, Светска банка, 2012 година, <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/4391>>.

10 *Ibid.*

11 „Напредок на жените во светот 2015-2016“, UN Women, 20 октомври 2015 година, <<http://progress.unwomen.org/en/2015>>.

в) Што се случува без РСЗ?

Правата, придобивките, услугите и можностите утврдени со законите и политиките на мажите и жените можат да им влијаат поинаку и нееднакво. Игнорирањето на посебните потреби и способности на жените и мажите значително ќе ја намали ефективноста и влијанието на законите и политиките и може да ги влоши нееднаквостите. Постоечките разлики и нееднаквост помеѓу жените и мажите може да значи дека жените се приморани да сносат повеќе трошоци поради недостаток на развој и да добијат помалку придобивки од законодавната реформа во споредба со мажите.

Отсуството на вклучување на родовите аспекти во законодавниот процес не само што има негативни последици врз жените, туку и врз општеството како целина. Од причина што жените претставуваат половина од ресурсите и половина од потенцијалот во секоја заедница, нивните ресурси и потенцијал ќе останат неискористени ако жените се ограничени поради нееднаков третман и дискриминација. Кога не постојат веродостојни докази за тоа дали и како законодавството придонесува за постоењето на такви нееднаквости и дискриминација, станува потешко да се разбере и како истите да се ублажат.

РСЗ е од клучно значење за обезбедување на долгорочен одржлив економски и социјален развој затоа што овозможува систематска идентификација на можностите за зголемување на родовата еднаквост во сите закони и политики усвоени од страна на владата. Во оперативна смисла, со вклучувањето на родовите аспекти креаторите на политиките и практичарите може да се фокусираат не само на резултатите од родовата нееднаквост, туку и да ги идентификуваат и да се справат со процесите коишто ја предизвикуваат.

г) Улогата на законодавни тела во РСЗ

Законодавните тела може да создадат простор за дијалог и градење заеднички агенди кои ги вклучуваат сите гласови, приоритети и интереси во општествот. **Овие тела се добро позиционирани да обезбедат добар пример за владините агенции и другите организации во вклучувањето на родовите аспекти во текот на законодавниот процес.** Со вклучувањето на родовите аспекти во законодавните тела се обезбедува дека потребите и искуствата на

жените и мажите се земаат целосно во предвид при осмислувањето, спроведувањето, следењето и оценувањето на законодавството.

Со усвојувањето на родово-сензитивниот пристап законодавците може да ги постигнат следните цели:

Да се погрижат дека човековите права на жените и мажите се целосно признаени и загарантирани во постојното и ново усвоеното законодавство преку сеопфатната родова анализа на влијанието на законодавството и преку искористување на новосоздадените законски права за зајакнување на мажите и жените;

Да придонесат за развојот на родово-сензитивниот буџет со кој соодветно се земаат предвид различните потреби и приоритети на жените и мажите и се елиминира постојната дискриминација и нееднаквост;

Да ја следат работата на владините агенции и службеници за да се погрижат дека истата е во согласност со меѓународните и националните заложби за родова еднаквост и дека ги вклучува родовите аспекти во секојдневното работење; и

Да создаваат мрежи на меѓупартиска соработка, размена на знаења и градење на капацитети за законодавците со цел да ги промовираат принципите за родова еднаквост и да ги ублажат постојните политички, социјални или економски нееднаквости помеѓу мажите и жените.

Детални упатства за тоа како да се институционализира РСЗ во законодавните тела се дадени во Дел IV подолу.

Дел III. Спроведување на анализа за РСЗ

Во овој дел се дадени детални насоки за тоа како новите законски нацрти или постојното законодавство да бидат родово сензитивни.

Овие чекори вклучуваат (i) родова анализа заснована на тековната родова ситуација во даден сектор; (ii) анализа на веројатното влијание на новиот закон врз потребите и интересите од родова перспектива; (iii) интеграција, доколку е применливо, на родово фокусирани активности кои одговараат на идентификуваните потреби врз основа на родот; и (iv) развој на родово-сензитивни индикатори за следење на напредокот.

Додека се зголемува вниманието на важноста за постигнување на родова еднаквост во образованието, најголем број на досегашни мерки се фокусираат на проценката на родовата еднаквост - еднаков број или пропорција на девојчињата и момчињата кои имаат пристап до можностите за образование. Иако родовата еднаквост е важна, вклучувањето на родовите аспекти опфаќа поширок концепт, од кој родовата еднаквост е само дел. Постигнувањето на родова еднаквост не значи само еднаков пристап до образование за девојчињата и момчињата, туку претставува и исто ниво на квалитет и резултати од образованието.

ЧЕКОР 1 Разбирање на прашањата за родова еднаквост во одреден сектор: анализа на потребите и прибирање податоци

За секое родово-сензитивно законодавство е потребна темелна анализа заснована на родот. Оваа анализа е предуслов за обезбедување дека со секој чекор на осмислување, планирање, спроведување, следење и оценка на законите и политиките се земаат предвид постојните родови разлики. Тоа создава можност за идентификување и справување со

При вработувањето, полесниот пристап до вработување за жените во образовниот или здравствениот сектор, може да им помогне да ја исполнат нивната практична потреба за приход; меѓутоа, ако не постои сродна промена во поделбата на трудот, товарот на куќната работа сè уште ја попречува можноста жената да има платена работа или да напредува во кариерата.

Во образованието, практична потреба може да биде распределбата на дополнителни средства за спортски активности за девојчињата, додека стратешка потреба може да биде вклучување на девојчињата во спортови во кои обично учествуваат само момчиња.

При згрижување на децата, практична потреба би била да се субвенционираат постојните дневни центри за сиромашните семејства или самохраните мајки, додека стратешката потреба би била реформирање на политиките за отсуство на родителите за да им се овозможи на мајките и на татковците да земат слободни денови за да се грижат за нивните деца. Од таа причина, кога се дефинираат законите и политиките, важно е да се разгледаат практичните потреби и постојните нееднаквости во специфичниот контекст, во рамките на долгорочната стратешка перспектива, насочени кон справување со основните причини за постоењето на такви нееднаквости.

родовите потреби во текот на животниот циклус на правната интервенција и корисниците може да го оценат начинот на кој интервенциите ќе влијаат на родовите улоги, односи или одговорности.

Сеопфатната родова анализа започнува со **проучување на практичните и стратешките потреби на мажите и жените преку прибирање на податоци и ангажирање на чинители.**

i. Дефинирање на анализата на потреби

Првиот чекор при анализа на РСЗ е да се процени моменталната ситуација и потребите на жените и мажите во конкретниот сектор каде е насочен законот.

Оваа анализа на потребите има за цел да ја разјасни целната група на законот, да ги разбере можните разлики во потребите и интересите на жените, девојките, мажите и момчињата, да ги идентификува нивните практични и стратешки потреби и приоритети и да нагласи дали постојат нееднаквости помеѓу жените и мажите (или подгрупи на жени и мажи) кои треба да се решат со закон.

Анализата на потреби обично се фокусира на два фактора:

- **Практични потреби** – Ова се потреби кои произлегуваат од секојдневните животни околности на жените и мажите врз основа на родовите улоги кои им се доделени од општеството. Често се поврзани со родителските задолженија и домашните задачи што почесто им се доделени на жените отколку на мажите.

- **Стратешки потреби** – Овие потреби ги вклучуваат искоренувањето на зависноста на жените од мажите во општеството и проширувањето на можностите за жените. Тие зависат од конкретни социјални, економски и политички услови. Вообичаено, овие потреби се однесуваат на прашањата за еднаквост, како што се еднаков пристап на жените до можности за вработување и професионална обука, еднаква плата за работа со еднаква вредност, право на сопствено земјиште и недвижен имот и заштита од сексуално вознемирување и семејно насилство, како и репродуктивни права и слободи. Решавањето на овие прашања доведува до постепено постигнување на родова еднаквост.

Посебно внимание треба да се посвети на специфичните потреби на различните подгрупи. Различните жени и мажи имаат специфични потреби, честопати поврзани со класната, етничката припадност, возраста, семејниот статус и составот, попреченоста и други фактори. На пример, не мора да значи дека урбаните жени од средната класа точно ги претставуваат ставовите и приоритетите на сиромашните, руралните жени. Овие разлики мора целосно да се разгледаат за точно да се опфатат потребите, интересите и приоритетите на секоја подгрупа.

Темелната анализа на родовите потреби треба да се потпира на солидни и комплетни податоци и на консултации со чинителите кои може да обезбедат дополнителни информации:

- **Прибирање на податоци** – Кои податоци и референтни материјали се достапни и може да се разгледуваат?
- **Консултации со чинителите** – Кои владини службеници, организации на граѓански здруженија, професионални синдикати и фирми од приватниот сектор може да се консултираат за подобро да се разберат родовите аспекти на ситуацијата во секторот?

ii. Прибирање на податоци

Точното и детално прибирање на податоци е составен дел на успешната анализа на родовите потреби. Податоците треба да вклучуваат и квалитативни и квантитативни информации за да се измерат сите аспекти на родова нееднаквост во општеството или секторот и да се идентификуваат тековните состојби, трендови и

влијанија. **Квантитативните податоци расчленети по пол¹² и квалитативните податоци се важни за анализата заснована на родот.** Двата вида на податоци се неопходни за да се испита постојниот родов баланс во одреден контекст или сектор.

Конкретните прашања кои треба да се одговорат во оваа фаза се:

- *Достапност* – Кои податоци расчленети по пол се достапни во секторот? Што претставува квалитет на податоци?
- *Анализа* – Дали податоците покажуваат родови разлики или родова интеракција со следните социо-економски променливи: возраст, образование, етничко потекло, член на национално малцинство, брачен и семеен статус, група на приход, инвалидитет итн.
- *Потреба од дополнителни податоци* – Кои податоци расчленети по пол треба да се прибираат? Кој може да ги прибира? Колкав е трошокот за нивното прибирање?

На пример, **следниве видови на податоци може да бидат корисни за да се изврши анализа на родовите потреби во образовниот сектор:**

- **Податоците за образованието расчленети по пол** треба да вклучуваат информации како што се: запишување, стапки на задржување и завршување за учениците во претшколските, основните, средните училишта и училиштата за високо образование. Исто така, корисно е да се соберат и анализираат податоци за поопширни прашања кои влијаат врз образовниот пристап и достигнувања, како што се растојанието помеѓу училиштето и домот на детето, средствата за превоз и нивната употреба од страна на девојчињата и момчињата, мерките за подигање на свеста на родителите за образовните можности и стапките на писменост за возрасни. Училишниот квалитет, социо-економскиот статус на

12 Расчленувањето на информации по пол значи дека мажите и жените одделно се бројат при прибирањето информации за активности и придобивки. Податоците расчленети по пол се важни затоа што со нив полесно се проценува дали иницијативата е успешна во усмерувањето и носењето на придобивки за жените, мажите, девојчињата и момчињата според планираното. Индикаторите треба да наведат дека сите податоци за целните групи и корисниците се расчленети по пол. Информациите може да бидат распределени во согласност со другите клучни променливи, во зависност од видот на иницијативата, целната група и контекстот, како што се социо-економската група, возраста, етничката припадност, расата, религијата, попреченоста или локацијата (рурална или урбана).

семејствата, регионалните ограничувања во однос на достапноста на квалификувани наставници, здравствените бариери и исхраната треба да бидат разгледани и измерени, колку што е можно, во училиштето, заедницата, регионалните и/или националните нивоа.

- **Еднакво важни се квалитативните податоци за средината на училиштето и заедницата во кои детето расте.** Училишната средина каде што доаѓа до насилство врз основа на полот, дискриминација или вознемирување не е безбедно за учениците, ниту е погодно за нивното учење. Слично на тоа, важно е да се разбере дали девојчињата и момчињата експлицитно или имплицитно се насочуваат во специфични области на студии (на пример, општествени науки за девојчињата, природни науки за момчињата) преку избор на наставни програми или други фактори.
- Родовите аналитичари треба да приберат и **информации за надворешните фактори кои може да влијаат врз способноста на девојчињата или момчињата да пристапат до образование**, без разлика дали се физички, психолошки или културни. На пример, податоците за просечната возраст кога девојчињата почнуваат да се венчаваат и да имаат деца или кога девојчињата имаат пристап до хигиенски производи може да обезбедат увид во можните причини за продолжени отсуства или откажувања. Податоците за сексуалното и репродуктивното здравје, вклучувајќи ги стапките на ХИВ/СИДА, информациите за возраста на првата сексуална активност и статистиката за здравствената состојба на мајките, може да бидат корисни во одредувањето на некои од основните причини за родовите нееднаквости затоа што тие се одраз на факторите од здравствениот сектор коишто влијаат на образованието. Од друга страна, и момчињата може да се соочат со негативен притисок од врсници да не се трудат премногу или да постигнуваат резултати како и девојчињата.

Во сиромашните и урбаните средини, притисокот да се прекине школувањето и да се почне со работа може да има поголемо влијае врз момчињата.

Рамка 1. Извори за прибирање на податоци

Постојат различни извори кои може да се користат за прибирање и сортирање на податоци. Тие вклучуваат меѓународни, национални и локални бази на податоци што ги одржуваат владите и нивните статистички служби, меѓународни организации, невладини организации и организации за помош.

Листата на некои од достапните бази на податоци и индекси којашто може да ја користите како извор на податоци за истражување на родовата еднаквост е достапна во една студија објавена од Шведската агенција за меѓународен развој (SIDA), „Алатка: Индикатори за мерење на резултатите за родовата еднаквост“¹. Исто така, вклучува демографски и здравствени истражувања, бази на податоци за законите за работа и вработување и податоци за човековите права, како и потенцијални показатели коишто може да се искористат за мерење на родовата еднаквост во различни сектори. Некои од овие извори на податоци вклучуваат:

- **ОЕЦД, База на податоци за род, институции и развој:** 60 институционални променливи во базата на податоци, коишто се движат од однесувањето во домашни услови до општествени норми;
- **База на податоци на МОТ за услови на работа и работни односи:** базата на податоци обезбедува законодавство за заштита на мајчинството, минимални плати и

работно време. Дадени се актуелните текстови и толкувања.

- **Клучни индикатори на МОТ на пазарот на труд:** податоци на ниво на земја на 20 клучни индикатори на пазарот на труд од 1980 година;
- **UNAIDS:** податоци од анкета за глобална епидемија на СИДА;
- **UNDP, Индекс за родов развој:** индекс на индикатори засновани на родот;
- **Економска комисија на ОН на Европа (UNECE) Родова статистика:** податоци од агенциите за национални статистики собрани од UNECE;
- **UNStats:** 60 индикатори за мерење на напредокот кон Милениумските развојни цели;
- **Светска банка, Родова статистика:** компилација на податоци за клучните родови теми од националните статистички агенции, бази на податоци на Обединетите нации и истражувања спроведени и анкети финансирани од Светската банка во зависност од земјата;
- **Светска банка, Библиотека за родови закони:** база на податоци за националните законски одредби кои влијаат на економскиот статус на жените;
- **Светска банка, Жени, бизнис и закон:** овие индикатори беа создадени со користење на кодифицирани извори на национално законодавство, како што се уставите, законици за брак и семејство, законик за труд, процедури за пасоши, правила за државјанство, статuti за наследство, даночни регулативи, закони за земјиште и законици за социјално осигурување, како и одговорите од раководителите на земјата. Податоците беа собрани директно од текстот на законите; и
- **Светски форум за развој, Глобален индекс на родови разлики:** еден индекс осмислен да ги измери родовите недостатоци во пристапот до ресурси и можности во поединечни земји врз основа на четири димензии. Индикаторите се земени од различни извори.

1 Расчленувањето на информации по пол значи дека мажите и жените одделно се бројат при прибирањето информации за активности и придобивки. Податоците расчленети по пол се важни затоа што со нив полесно се проценува дали иницијативата е успешна во усмерувањето и носењето на придобивки за жените, мажите, девојчињата и момчињата според планираното. Индикаторите треба да наведат дека сите податоци за целните групи и корисниците се расчленети по пол. Информациите може да бидат распределени во согласност со другите клучни променливи, во зависност од видот на иницијативата, целната група и контекстот, како што се социо-економската група, возраста, етничката припадност, расата, религијата, инвалидитетот или локацијата (рурална или урбана).

Откако ќе се заврши со прибирањето на податоци, треба да се оценат квалитетот и сеопфатноста. Дали расположливите податоци се доволни за да се процени постојниот родов баланс и практичните и стратешките потреби на различните родови подгрупи? Доколку податоците не се соодветни, можно е да треба да се употребат специјални алатки и анкети (на пример, анкета во домаќинствата во одредена област) за да се заврши собирањето на податоци.

iii. Интеракција со чинители

Консултациите со чинителите за нивните потреби може да придонесат и да ја продлабочат родовата анализа, потврдувајќи и додавајќи увиди, предлагајќи решенија за политики и збогатувајќи и приспособувајќи ги политиките и законските планови. Може да биде корисно и за идентификација на соодветни индикатори за следење и надзор. Чинителите може и да помогнат во понудата на идеи за тоа како да се зајакнат и промовираат целите за родова еднаквост. Ублажувањето на негативните влијанија на постојните нееднаквости треба да се истражи преку партиципативен и консултативен процес.

Таквите чинители може да го вклучат следново:

- **Потенцијални корисници на законот** – Во образовниот сектор, на пример, овде може да бидат вклучени директорите на училиштата, наставниците, претставниците на здруженијата на родители и наставници и учениците. Јавните процеси за донесување одлуки со овие чинители може да се организираат во форма на јавни консултации, онлајн форуми за дискусија или преку други средства.
- **Владини претставници** – Пратеници и претставници на владините агенции кои ќе бидат ангажирани во спроведувањето на законот.
- **Граѓанско општество, академија и медиуми** – Кога се работи за чинителите, најважно е да се воспостави добра соработка со граѓанските организации и организациите за човекови права со родов експертиза. Феминистичките и женските организации се приоритет затоа што тие можат да придонесат за зајакнување на родовата перспектива потребна за време на процесот. Академиците и аналитичките центри коишто работат на релевантни прашања, како и новинарите коишто се вклучени во релевантниот сектор, треба да бидат вклучени во процесот.

Јавните процеси за донесување на одлуки може да се одржат на отворен и инклузивен начин како дел од парламентарните комисии, женски групи или други мрежи (видете Дел IV за понатамошни информации). Тие може да се спроведат и како дел од посетата на пратениците во нивните изборни единици, во јавни градски сали или онлајн консултации. Важно е да се обезбеди дека овие можности за консултации соодветно се рекламираат на сите релевантни чинители и дека може да се слушнат широк спектар на гласови и перспективи.

iv. Компилирање

Информациите добиени преку прибирањето на податоци и активностите за консултации со чинителите треба да се соберат и анализираат за да одговорат на некои од следните прашања (приспособени на сите сектори и законодавни области):

- Кои се главните целни родови подгрупи (на пример, девојки, момчиња, млади жени/мажи, адолесценти жени/мажи, самохрани родители, вработени родители, постари жени/мажи) во секторот?
- Кои се постојните нееднаквости помеѓу жените и мажите (или подгрупи на жени и мажи)?
- Кои се практичните и стратешките интереси, потреби и приоритети на секоја од овие подгрупи?
- Кои се пречките кои го спречуваат исполнувањето на овие потреби и приоритети за секоја подгрупа?

Дури и кога дискриминацијата не е веднаш очигледна, родовата анализа треба внимателно да ги разгледа суптилностите во кои може да постојат родови разлики. На пример, во образованието, суптилното намалување на очекувањата за девојчињата на часови како математика и наука може да доведе до многу реални разлики во изведбата. Кога девојчињата се обесхрабени да постигаат успеси, со дискриминаторски третман на часовите или со учебниците и наставните планови кои ги спроведуваат рестриктивните родови стереотипи, не доаѓа до постигнување на успех..

Корисен пристап кон структурирањето на родовата анализа е фокусирање на родовите разлики и потреби на *индивидуалните, институционалните и*

макрополитичките нивоа. Следниот пример за анализа на **потребите во контекст на пристап до финансиски услуги** може да биде илустративен.

Рамка 2. Пристап до финансиски услуги за жени и мажи

Предлог-закон кој има за цел да го олесни пристапот до кредит за жените претприемачи треба да ги земе предвид следниве елементи:

На индивидуално ниво – Жените и мажите имаат различни потреби за кредит за генерирање на приходи и други обрасци. Жените обично ги контролираат парите за малите работи во домаќинството, додека мажите ги контролираат приходите за поголеми работи. Можно е честопати жените да не знаат кои се Нивните права при аплицирање за заеми или постои помала веројатност да поседуваат имот којшто можат да ги користат како безбедност. Можно е жените да не се снаоѓаат со финансискиот јазик или со интеракцијата со финансиски институции затоа што поверојатно е мажите да се сопственици на земјиште и други основни средства.

Институционално ниво – Структурата на формалниот кредитен систем е обично хиерархиски и не е секогаш лесен за користење. Минималните износи може да бидат високи затоа што трошоците на заемодавателите се исти за обработка на големи и мали заеми.

Во некои региони, можно е главно мажите да бидат вработени во формални кредитни системи и може да биде несоодветно жената да се занимава со банки. Неформалните извори на кредити често се извршуваат преку заемодавци на кои можеби повеќе им одговара да работат со мажи кои се глави на семејството. Информациите за кредитните системи се дистрибуираат преку медиумите и „по усен пат“. Жените претприемачи со мали бизниси често се соочуваат со предрасуди, затоа што не се сметаат за „сериозни“ претприемачи или финансиските институции не ги сметаат за „сериозни“ и затоа е потешко да добијат заем.

Ниво на политика – Со државната регулатива финансиски институции не може да позајмуваат пари на поединци кои немаат фиксен капитал, на пример на жените земјоделци. Иако владите се обидуваат да го промовираат претприемништвото, сложеноста на овие активности ги одвраќа владините институции да нудат заеми. Често нема дополнителни безбедносни канали за мали заеми или заеми за поединци со добар кредит.

Извор: Модул на вклучување на родовите аспекти: Пристапи и методологии (Торино: ITC/IL0, Родов кампус, Торино, 2006 год.).

Ваквата анализа на ситуацијата покажува дека жените имаат некои од следниве потреби:

- **Практичните потреби** на жените може да вклучуваат креирање на канали за добивање на мали заеми преку посветени владини програми или невладини иницијативи, обезбедување на попростапни информации за кредитни опции и поедноставување на апликациите за кредитни заеми.
- **Стратешките потреби** може да вклучуваат промовирање на идејата за женски претприемачи во општеството и обезбедување дека е општествено корисно жените да станат претприемачи. Исто

така, може да вклучуваат работа со финансиски институции за да се спречи експлицитната или имплицитната дискриминација врз жените, да се испитаат можностите за реформирање за да биде профитабилно за финансиските институции да обезбедат мали заеми и да се истражуваат алтернативи на типичните барања за пропратни документи.

ЧЕКОР 2 Проценување на родовото влијание на одреден закон

Информациите собрани како дел од анализата на потреби и консултациите со чинителите треба да бидат сеопфатно анализирани за да се **оцени конкретното родово влијание на законот во прашање**. Овој чекор на анализата на РСЗ се движи од секторско ниво до родовите импликации на конкретен предлог закон или закон. Едноставно правило во овој контекст е тоа што секогаш кога еден закон е насочен кон „луѓе“ (граѓани, деца, постари лица, вработени, претприемачи итн.), тоа всушност ги засега жените и мажите, девојките и момчињата, а со тоа и неговото влијание врз родот треба да се деагрегира и да се процени.

Главните прашања кои треба да се одговорат во оваа фаза се: дали ова различно ќе им влијае на жените и мажите (на пр., подобност, ниво на бенефиции, пристапност, достапност на активности за поддршка итн.) со законот? Како, зошто и до кој износ? (Во рамката 3 се наведени неколку корисни прашања коишто треба да се вклучат во проценката.)

Родовото влијание може да се процени преку анализирање на следните аспекти:

- **Идентификување на директни и индиректни корисници** – Кои се корисниците на законот? Колку жени и мажи (и подгрупи на жени и мажи) ќе имаат корист од законот (на пример, од понудените услуги, изградените инфраструктури, исплатените пари, итн.) и како? Колку жени и мажи ќе се соочат со негативните импликации како резултат на законот и зошто?
- **Мерење на влијанието** – Кои се краткорочните, среднорочните и долгорочните цели на законодавството и кои се планираните влијанија врз различните подгрупи на жени и мажи? Дали законот веројатно ќе ги овековечи или ќе ги намали сите постојни нееднаквости (врз основа на родовата анализа на потреби погоре) и, доколку е така, како?

Клучна компонента за мерење на влијанието е анализата на „4 R“ којашто се однесува на нееднаквостите помеѓу жените и мажите во однос на застапеноста, ресурсите, правата и реалноста. Во овој поглед може да се разгледаат следниве прашања:

- *Застапеност* – влијанието на законот врз родовиот состав на целната популација и застапеноста на жените и мажите на позициите на одлучување;
- *Ресурси* – влијанието на законот врз распределбата на клучните ресурси, како што се времето, просторот, информациите и парите, политичката и економската моќ, образование и обука, работни места и професионални кариери, нови технологии, здравствени услуги, домување, транспортни средства и слободно време;
- *Права* – влијанието на законот врз имплицитната или експлицитната дискриминација врз основа на полот, човекови права (вклучувајќи ги и слободата од сексуално насилство и понижувањето) и пристап до правда, во правната, политичката или социо-економската средина; и
- *Реалноста* – влијанието на законот врз актуелните и перцепираните родови улоги, поделба на трудот според родот, ставовите и однесувањето на жените и мажите, овековечувањето на машките и женските стереотипи.

Рамка 3. Специфични прашања за проценка на специфичното влијание на законодавството врз жените и мажите

Општи прашања – Дали законот промовира еднаквост меѓу жените и мажите? Дали жените и мажите де факто се третираат еднакво во согласност со законот? Дали посебните потреби и околности на жените и мажите се соодветно идентификувани? Дали се потребни посебни мерки за жените или за мажите? Дали законот влијае на долгорочната перспектива за остварување на родова еднаквост?

Одлучување – Дали законот има различни последици за можностите на жените и мажите да учествуваат и да влијаат врз одлуките? Дали ги зајакнува можностите за жените и мажите подеднакво да учествуваат во донесувањето на одлуки во сите области?

Економски статус – Дали законот има различни влијанија врз економскиот статус на жените и мажите? Кои се последиците, на пример, во однос на платите, оданочувањето или бенефициите поврзани со приходите? Дали очекуваните позитивни или негативни економски промени влијаат на жените или на мажите?

Професионален живот – Дали законот поинаку влијае на позицијата на жените и мажите на пазарот на трудот? Дали има различни последици за вработувањето, условите за вработување, платите или условите за работа во секторите каде што соодветно доминираат жени и во коишто доминираат мажи? Дали се потребни специјални решенија за да се обезбеди статусот на пазарот на трудот на жените или мажите или со цел, на пример, да се поддржи регрутирањето и напредувањето во кариерата на терен? Дали родовата одвоеност во различни области и професии е ослабена или зајакната со законот? Дали законот ја поддржува рамнотежата на работата и семејниот живот за вработените?

Бизнис и индустрија – Дали законот има поинакво влијание на бизнисите во областите каде што доминираат жени и мажи или на бизниси од различни големини? Дали законот ги ослабува можностите за претприемништво за жените или за

мажите? Дали се потребни посебни мерки за поддршка на женското претприемништво?

Образование – Дали законот ги поддржува можностите за образование и професионален развој на жените и мажите независно од професионалниот или образовниот сектор? Дали се потребни посебни решенија за поддршка на можностите за образование за девојчиња или момчиња, жени или мажи?

Родителство – Дали законот ги поддржува жените и мажите во родителството и започнувањето на семејство? Дали законот влијае на различни родители со старетелство или без старетелство? Дали законот ја поттикнува еднаквата распределба на родителско отсуство и на одговорностите за споделување и грижење помеѓу жените и мажите? Дали се потребни посебни мерки за зајакнување на отсуството или одговорностите за татновство?

Јавни услуги – Дали последиците за мажите и жените корисници на потребните услуги и помош се различни? Дали се потребни посебни мерки за да се обезбеди дека жените и мажите добиваат таква помош и услуги?

Добросостојба и здравје – Дали влијанието на законот врз менталното и физичкото здравје или добросостојбата се разликуваат помеѓу жените и жените мажите? Дали се земени предвид разликите во факторите на ризик за здравјето и добросостојбата на жените и мажите? Дали законот ги намалува здравствените разлики помеѓу жените и мажите или во рамките на соодветната група? Дали законот го зајакнува социјалното учество и добросостојбата на жените и мажите?

Безбедност – Дали законот има различни влијанија на безбедноста како што е искусено од жени и мажи? Дали различните безбедносни ризици за жените и мажите дома, на работа и за време на рекреацијата се земени предвид во законот? Дали се преземени посебни мерки за намалување на насилството врз жените?

Рамка 3. Специфични прашања за роценка на специфичното влијание на законодавството врз жените и мажите

Околина и услови за живот – Дали законот различно влијае на условите за живот или секојдневниот живот на жените и на мажите?

Дали законот ги зема предвид потребите на жените и мажите поврзани со, на пример, структурите на заедницата, планирањето на транспортот или пристапноста?

Слободно време – Дали законот ги промовира можностите на жените и мажите за одмор и хоби? Дали културните и спортските услуги коишто ги користат жените и мажите се соодветно поддржани?

Извор: *Родови очила во употреба: Прирачник за поддршка на работата за родова еднаквост во фински министерства, (Хелсинки: Финско Министерство за социјални работи и здравје, 2013 година), <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74721>>.*

ЧЕКОР 3 Интегрирање на родови активности во предложениот закон

Доколку е применливо за предметниот сектор и закон, треба да се осмислат конкретни активности за фокусирање на одредени области или прашања поврзани со родовата еднаквост во рамките на законот. Главното прашање во оваа фаза е како законот може да придонесе за *отстранување на постојните нееднаквости и за промовирање на еднаквоста помеѓу жените и мажите* – во стапките на учество, во распределбата на ресурсите, придобивките, задачите и одговорностите во приватниот и јавниот живот и во перцепцијата на родовите улоги, однесување и приоритети?

Во **законодавството поврзано со образованието**, на пример, таквите активности може да вклучуваат холистички програми за грижа и развој во раното детство, промени во наставните програми за да се предизвикаат стереотипите, обука на наставниците за да бидат повеќе родово сензитивни во нивните училници и да создадат побезбедни средини за учење, напори за вклучување на момчињата и мажите во образованието или програмите за учење на далечина за жени коишто не може да посетуваат редовни часови поради семејни или други обврски.

Меѓутоа, важно е да се запамети дека **родово насочените активности не треба да бидат „присилени“ во законодавство во кое нема импликации поврзани со родот**. Ако родовата анализа опишана погоре не ги идентификува конкретните законски влијанија поврзани со родот, ваквите размислувања не треба вештачки да се наметнуваат или интегрираат. Наместо тоа, усвојувањето на родово насочени активности треба природно да се вклопи во целите и обемот на предметниот закон.

ЧЕКОР 4 Развивање на индикатори за мерење на потенцијалното родово влијание

Последниот чекор во анализата на РСЗ е да се воспостави рамка за следење и оценување на законите и политиките. Родовите прашања треба да се земат предвид во сите извештаи за напредок и перформанси коишто ги оценуваат влијанијата на законот во прашање.

Во оваа фаза од анализата на РСЗ треба да се постигнат две цели. Прво, **да се идентификуваат индикаторите** коишто може да се измерат за да се проценат родовите влијанија на законот. Второ, **да се разработи регулаторна рамка** според којашто конкретните владини тела или групите на граѓанското општество се задолжени за **следење на спроведувањето на секој од индикаторите.**

Родово сензитивните индикатори може да бидат квантитативни или квалитативни:

- **Квантитативните** индикатори се потребни за укажување на просечниот исход или степенот до кој е постигната целта. Извори на квантитативни индикатори се системи за податоци и евиденција каде што информациите се распределени според полот. Обично овие извори вклучуваат пописи, анкети за работна сила, административни евиденции или социолошки истражувања на целната популација. Квантитативните индикатори имаат тенденција да бидат полесни за дефинирање, евиденција и проценка од квалитативните индикатори.

Пример за квантитативен родово сензитивен индикатор е да се измери соодветниот број на нови работни места создадени за жените и мажите во секторот на малите претпријатија, како резултат на владиниот фокус врз овој сектор.

- **Квалитативните** индикатори може да се дефинираат како вклучување на предрасудите и перцепциите на луѓето за одреден предмет. Тие се корисни за разбирање на процесите, но често не покажуваат колку се типични или широко распространети изразените ставови. Квалитативните индикатори се потешки за мерење затоа што вклучуваат процеси и користат категории на класификација, како што се оние засновани на перцепции. На пример, квалитативните индикатори може да покажат промени во ставовите и однесувањата, зголемувањето на знаењето и

вештините, самостојноста, довербата, независноста или самопочитта и напредокот во градењето на контакти, мрежи или механизми за социјална поддршка. Типичните извори на квалитативни индикатори се јавни сослушувања, фокус групи, анкети и интервјуа, партиципативни проценки, набљудување на учесниците, социолошка и антрополошка теренска работа.

Пример за квалитативен родово сензитивен индикатор е нивото на доверба на жените и мажите и одобрување на законодавството коешто се однесува на семејното право и се проценува преку интервјуа.

Секогаш кога е можно, индикаторите за родова еднаквост треба да се развијат на партиципативен начин со клучните чинители. Иако овој принцип е важен за сите индикатори, уште поважен е за индикаторите за родова еднаквост затоа што тие ги проценуваат промените во родовите односи во општеството коишто се засноваат на длабоко вкоренети верувања за општествените норми и однесувања. Жените и мажите честопати имаат различни перцепции и искуства од родовите односи, вклучувајќи ги родовите улоги и одговорности, моделите на донесување одлуки, ставовите за тоа како се менуваат родовите односи и причините за овие промени. Жените и мажите треба да бидат вклучени при идентификувањето на резултатите и индикаторите, како и при собирањето и анализирањето на информациите.

Примери за индикатори коишто може да се мерат во образовниот сектор се дадени во **Прилог 1**.

Финансиски импликации на РСЗ: родово-сензитивна анализа на буџет

Родово-сензитивното буџетирање (РСБ) е важен дел од РСЗ. Буџетот е единствената најважна алатка за политика на владата затоа што влијае врз успешното спроведување на сите други политики. Родово-сензитивните буџети не се посебни буџети за мажите и жените, туку буџети што обезбедуваат дека потребите и интересите на поединците од различни општествени групи (род, возраст, раса, етничка припадност, попреченост и локација) се опфатени со трошоците и политиките за приход. Како алатка за управување со јавните финансии, родово-сензитивната буџетска анализа овозможува утврдување на тоа како и до кој степен државната политика влијае на различните групи на жени и мажи како корисници на услуги, корисници на инфраструктура и даночни обврзници. Родово-

сензитивниот буџет користи различни алатки, пристапи и стратегии за следење на резултатите, излезните резултати, активностите и придонесите на буџетите со родова перспектива.

Поконкретно, РСБ овозможува механизми за:

- Зголемување на транспарентноста и сигурноста во целокупниот буџетски процес, фокусирајќи се на тоа каде всушност се троши и како различните подгрупи ги искористуваат од родова перспектива;
- Подобро разбирање на влијанието на јавните расходи преку поделба е на начинот на којшто се распределуваат буџетските средства помеѓу мажите и жените;
- Обезбедување дека буџетите придонесуваат за ублажување на нееднаквостите помеѓу жените и мажите и не ги продлабочуваат; и
- Активно посветување на внимание на конкретните проблеми поврзани со родот (на пример, слаб квалитет или пристап до здравствена заштита или образование).

Рамка 4. Пример за родово-сензитивно буџетирање за грижа на деца

Еден од најефективните примери за родово-сензитивно буџетирање е финансирањето на програмите за грижа и развој на мали деца коешто непропорционално е во корист на жените. Овие мерки ги ослободуваат жените од грижа за деца поради кои може да не одат

во училиште или да имаат сигурна работа. Може да вклучуваат распределба на средства за градење на објекти за грижа на деца во земјата или во области каде што вработувањето на жените е мало; субвенционирање на грижа за деца за самохрани родители или други социјално ранливи групи; започнување на кампањи за информирање на родителите да се запознаат со достапните опции за грижа за деца; и повеќе.

Родово-сензитивното буџетирање најдобро функционира кога е институционализирано. Во некои парламенти, родово-сензитивните буџетски иницијативи беа водени од парламентарни комисии (видете го примерот во Рамка 5), а во други тоа се случува преку соработка помеѓу парламентот и владините и/или невладините организации (како во Јужна Африка).¹³

¹³ „Иницијатива за буџет на жените: Јужна Африка“, Светска банка, 2010 год., <http://siteresources.worldbank.org/INTEMPowerment/Resources/14659_S-Afr-Wmn-Budg-web.pdf>.

Рамка 5. Родово-сензитивно буџетирање во шведскиот и австрискиот парламент

Во шведскиот парламент, Комисијата за финансии го зема предвид родот при работење на буџетот на централната влада. Еден аспект на процесот е што секоја година почнувајќи од 1988 година се приложува посебен додаток кон буџетскиот предлог закон со којшто се покажува распределбата на економските ресурси меѓу половите. Во прилогот е прикажано колку родовите нееднаквости помеѓу жените и мажите се изразени во економска смисла (на пример, распределбата на работата во домаќинството, профитабилно вработување, студии, распределба на приходите, приход од капитал и придобивки од социјално осигурување) и како системот за социјална помош помага да се намалат родовите разлики. Добра практика на шведскиот парламент е дека парламентарната комисија за финансии е овластена, преку воспоставени правила и соодветни временски рамки, да ги анализира и да ги дискутира сите расходни ставки со заинтересираните чинители во Собранието, владините агенции и граѓанското општество.

Извори: „Европа: Анкета за напорите за родово буџетирање“ Работен документ, WP/16/155, IMF, јули 2016 год., <<https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=44148.0>>; „Родово-сензитивен буџет во земјите на ОЕЦД“, ОЕЦД, јуни 2016 година, <<http://www.oecd.org/gov/budgeting/latestdocuments/>>.

Родово-сензитивното буџетирање беше воведено во Австрија како дел од општа, федерална Буџетска реформа којашто ја водеше Министерството за финансии во 2013 година. Како резултат на реформата, сите јавни институции коишто вршат буџетски анализи беа задолжени за решавање на родовите прашања како посебна категорија на анализа и контрола. Реформата ја интегрира и родовата еднаквост во принципот на буџетирање ориентиран кон перформанси. Главната методолошка алатка за родово-сензитивно буџетирање во Австрија е препознавањето на целта за родова еднаквост за секое буџетско поглавје како составен елемент на буџетирањето ориентирано кон перформанси. Меѓутоа, потенцијалната слабост на пристапот на Австрија е вградена во дестимулација на препознавање на релевантни и потенцијално трансформативни цели за родова еднаквост. Евалуацијата во 2015 година покажа дека персоналот за изработка на буџетот, изразувајќи посветеност на целта за родова еднаквост, во голема мера не бил способен за значајна родова анализа.

Извор: „Европа: Анкета за напорите за родово буџетирање“ Работен документ, WP/16/155, IMF, јули 2016 год., <<https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=44148.0>>.

Пратениците треба да бидат обучени, да имаат пристап до информации и да можат независно да го анализираат родовото влијание на буџетот. Освен информациите коишто ги дава владата, пратениците треба да имаат независен пристап до информации, по можност преку сопствена служба за пребарување на парламентот. Ова може да биде дополнето со анализа од страна на независни аналитички центри, економисти и академици од приватниот сектор.

Дел IV. Пристапи кон институционализирање на РСЗ

Со цел да биде делотворно, **РСЗ мора да се применува како дел од институционална рамка која овозможува редовно и систематско родово-фокусирано анализирање на предлог законите и постоечките закони**. Извештајот на Интер-парламентарната унија за 2011 година „Родово-сензитивни парламенти: Глобален преглед на добри практики“ истакнува три најзначајни принципи за институционализирање на родовата еднаквост во активностите на парламентот.¹⁴ Истите подразбираат:

- **Усвојување на стратегии за вклучување на родовите аспекти за да се овозможи парламентот како целина сите свои политики и процеси да ги разгледува од родова перспектива.** Тоа подразбира вклучување на родовите аспекти во процесите и продуктите од работата на парламентот. Ефективното спроведување на таквата стратегија подеднакво налага сите членови на парламентот да бидат добро упатени во потребите за родова еднаквост и во принципите и средствата за вклучување на родовите аспекти во законодавството.
- **Воспоставување на инфраструктура која ќе биде посветена на родовата еднаквост,** како што е парламентарната комисија за родова еднаквост, комисиите со повеќе ресори кои воедно се одговорни и за родова еднаквост, клубот на пратенички или телата кои вршат истражувачка дејност. На ваквите тела обично

¹⁴ Родово сензитивни парламенти: глобален преглед на добри практики (Женева: Интер-парламентарна унија, 2011) <<http://www.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf>>.

им се доверува задачата да го следат напредокот на процесот на вклучување на родовите аспекти во работата на парламентот, да ја анализираат вклученоста на родовите аспекти во извештаите на владата, како и ефективноста од индикаторите за резултат кои се користат за следење на напредокот.

- **Јакнење на врските со субјектите кои се залагаат за родова еднаквост надвор од парламентот** и одржување на редовна комуникација во институционални рамки со истите.

На следните страници се наоѓа приказ на глобални добри практики поврзани со спроведувањето на секој од овие принципи.

а) Усвојување на практична стратегија за РСЗ

Огроман број на земјите учеснички на ОБСЕ имаат усвоено уставни и законски одредби кои се занимаваат со родовата еднаквост. Таквите одредби играат значајна улога, но вклучувањето на родовите аспекти во РСЗ налага донесување на практична рамка за РСЗ со која ќе се воспостави соодветен механизам за родова еднаквост во владата, ќе се втемелат главните начела и во главни црти ќе се одреди поделбата на задачи помеѓу различните тела во владата. Оттаму, **за да се олесни анализата на потребите за РСЗ, корисно е да се направи разлика помеѓу родовата еднаквост на хартија и вклучувањето на родовите аспекти во пракса.**

Факторите кои укажуваат на институционализирање на вклучувањето на родовите аспекти ги опфаќаат следниве прашања:

- Дали е изготвен или донесен закон со кој се гарантираат еднакви можности за жените и мажите?
- Дали воспоставувањето на механизми или институции за обезбедување на родова еднаквост и човекови права на жените е пропишано со закон?
- Која е официјалната улога на националниот механизам за родова еднаквост во владата? Дали тој механизам е овластен да донесува одлуки или неговата улога е пред сè советодавна?

Факторите кои требат да се земат во предвид при проценка на родовата еднаквост и вклучувањето на родовите аспекти во пракса го вклучуваат следново:

- Дали законите за еднакви можности се преведени во сеопфатни политики на национално и/или локално ниво? (на пр. прописи и водичи за обезбедување еднакви можности, усвојување на пристапи за вклучување на родовите аспекти, воспоставување на механизми за спроведување и следење)?
- Дали било која политика за вклучување на родовите аспекти функционира во пракса (односно дали еднаквите можности за мажите и жените се составен дел на политиката на владата)?
- Дали институциите или механизмите за родова еднаквост кои се воспоставени со закон имаат независен статус, буџет и соодветни ресурси?
- Кој или кое тело е задолжено за ревизија на законодавството од родова перспектива? Треба ли да се воспостави ново тело или некој постоечки субјект може да ја врши оваа работа?
- Кои ресурси или алатки му се потребни на ова тело за тоа да го исполнува својот мандат?
- Постои ли соодветна инфраструктура и ресурси кои можат да го преземат управувањето со рамката за вклучување на родовите аспекти, како што е комисијата со соодветни овластувања за следење на спроведувањето на даден закон и соодветните буџетски средства?
- Дали се преземаат иницијативи за подигање на свеста на граѓаните/граѓанките за тие да се едуцираат за потребата од донесување на закон за еднакви можности на мажите и жените или други посебни времени мерки за спречување на дискриминацијата?
- Дали граѓаните/граѓанките се свесни за своите права или за законите и институциите кои се воспоставени за унапредување и заштита на тие права?

РСЗ треба да постои и на хартија и во пракса за тоа да биде ефективно и одржливо. Постојат различни примери за стратегии

за РСЗ кои опфаќаат конкретни одреби и услови што овозможуваат родовата еднаквост да се вгради и во другите закони:

- Во **Шпанија**, Законот за еднаквост од 2007 година се фокусира на еднаквите права на работа, политичко учество и градење кариера во јавниот сектор. Во овие области Законот утврдува задолжителни и афирмативни мерки и политики, како што е Стратешкиот план за еднакви можности, формирањето на Меѓу-ресорна комисија за еднаквост, вклучување на извештаите за родовото влијание во секој закон или национален план, како и на редовните извештаи за ефективност на законите;
- Во **Белгија**, Законот за вклучување на родовите аспекти од 2007 година гарантира, помеѓу другото, дека за секоја нова политика ќе се одредат стратешки цели за родова еднаквост. Законот воедно пропишува дека секој нов предлог закон или политика мораат да поминат **“родов тест”**, бидејќи федералната влада е обврзана на дефинира **стратешки цели за родова еднаквост** на почетокот на секој законодавен акт и тоа за секоја политичка област која потпаѓа под нејзината сфера на делување. Дополнително со законот се предвидуваат и **пропратни активности и оцена** на ваквите дејствија. Министрите/ките имаат обврска да ги дефинираат родовите индикатори кои треба да се користат за мерење на степенот на постигнување на поставените стратешки цели и да поднесат годишни извештаи за преземените дејствија, мерки и проекти за постигнување на стратешките цели. Потенцијалните „тесни грла“ и правни лекови требаат да бидат вклучени во периодичната оцена. Исто така, целокупниот напредок мора да се мери во смисла на релативната положба на жените и мажите во општеството на почетокот и на крајот на законодавниот процес; и
- Во **Австрија**, со реформата на федералниот буџет од 2013 година е воведена задолжителна анализа на влијанието на законите врз „ефективната“ еднаквост помеѓу мажите и жените и е пропишано сите нови закони, прописи и директиви, како и другите големи владини проекти, да се оценуваат од аспект на нивното влијание врз родовите прашања.

Сè на сè, **успешната стратегија за РСЗ треба да биде дел од посебно посветена и формална правна рамка** – посебен закон за родова еднаквост или некој друг поопшт закон за човекови права – кој ќе

вклучува конкретни институционални аранжмани за субјектите кои ќе бидат одговорни за спроведување на родово-базираните анализи (на пр. меѓуресорна комисија), за нивниот мандат и функција, како и за конкретните продукти од родово-базираните анализи (на пр. тестови и индикатори за родови прашања, итн.). Исто така од суштинско значење е да се обезбеди дека ваквите институционални аранжмани се поткрепени со соодветен буџет што ќе им овозможи на институциите кои работат на нивното спроведување добро да функционираат.

б) Создавање на инфраструктура за РСЗ

Клучен чекор за институционализирање на РСЗ е создавањето на посебно посветена инфраструктура за РСЗ. Од ноември 2016 година, Интер-парламентарната унија (ИПУ) евидентираше 151 парламентарно тело кое се бави со родова еднаквост во 123 држави.¹⁵ Тие тела вклучуваат парламентарни комисии, клубови на пратенички, технички единици за родови прашања или служби за истражувачки работи.

Парламентарните тела кои се фокусираат на родова еднаквост меѓусебно многу се разликуваат според начинот како се дизајнирани, каква им е структурата, активностите и степенот на формалност. Некои структури, како што се клубовите на пратенички од различни политички партии, се препознаени како важни форуми за застапување на интересите на жените без оглед на политичката припадност.¹⁶ Парламентарните комисии претставуваат поформални механизми со кои и на пратениците и на пратеничките им се овозможува да влијаат врз законодавната и политичката агенда и преку измена на законите за тие да бидат родово-сензитивни, но и преку разгледување на прашањата за родова еднаквост.

и. Комисии коишто се занимаваат со родова еднаквост

Ефективните стратегии за РСЗ вклучуваат механизми кои имаат обврска да обезбедат одговорност на владата за вклучување на принципите за родова еднаквост. Тоа е во согласност со Пекиншката платформа за акција во која се констатира дека владите треба „редовно да ги

15 Интер-парламентарна унија, PARLINE база на податоци за националните парламенти, <<http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp>>.

16 За повеќе информации за парламентарните тела кои работат на унапредување на родовата еднаквост и застапеноста на жените, види Компаративна студија за структурите за пратенички во регионот на ОБСЕ (Варшава: ODIHR, 2013), <<http://www.osce.org/odihr/105940>>.

Во Франција, Работната група за правата на жените и родовата еднаквост за жените и мажите и во Сенатот и во Националното собрание подготвува нацрт извештаи кои вклучуваат и препораки за предлог и нацрт закони. Работна група исто така дава предлози за унапредување на законодавството и регулативите во областа која потпаѓа под нејзина надлежност.

Во Австрија, Парламентарната комисија за родова еднаквост ги разгледува измените и дополнувањата на законите кои се однесуваат на родовите прашања, поднесува извештаи за родово-сензитивното буџетирање, ги разгледува прашањата поврзани со дискриминација на жените и мажите и еднаквиот третман на жените и мажите во сите сфери на политиката.

Во Грузија, е основан парламентарен Совет за родова еднаквост кој спроведува анализи на постоечките закони и новите предлог закони со цел да ја отстрани родовата нееднаквост, да ги подготви и планира активностите за промовирање на родовата еднаквост, да работи на подигање на свеста за еднаквите права помеѓу мажите и жените и да креира и спроведе систем за следење и оценка кој ќе го мери влијанието на правните акти врз родовите прашања.

известуваат законодавните тела за напредокот во напорите за влучување на родовите аспекти.¹⁷

Парламентите играат главна улога во вклучување на родовите аспекти во РСЗ преку формирање на посебни комисии посветени на прашањата за родова еднаквост. Тоа се постојаните парламентарни тела, формирани согласно внатрешни правила, со членство кое ја одразува застапеноста на политичките партии (или парламентарните политички групи) во парламентот. Посебно специјализирани комисии за родова еднаквост се формирани во повеќе од 30 држави ширум светот.

Функциите на овие комисии го опфаќаат следново:

- **Спроведување на родово-базирана анализа на законодавството и следење на влијанието на родот врз постоечките закони;**
- **Креирање на мрежа на лица за контакт за родови прашања од други комисии на законодавното тело, и работа во партнерство со националните женски механизми, граѓанското општество, невладините организации, приватниот сектор и медиумите за да се обезбеди континуитет на парламентарното работење (follow-up), ревизија и надзор;**
- **Одржување на јавни расправи** за да се утврди влијанието на законите, политиките и програмите врз жените и мажите, девојчињата и момчињата. Министерите/ките и владините службеници можат да бидат изведени пред комисија за да одговараат на прашања;

17 Пекиншка декларација и платформа за акција на УН, Пекинг, 1995, став 203, <http://bei-jing20.un-women.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf>.

- **Издавање на документи или подготовка на извештаи**, вклучително и препораки за работа на владата, за различни родови прашања;
- **Разгледување на жалбите по прашањата за родова еднаквост и препорака за соодветни санкции во зависност од случајот;** и
- **Разгледување на буџетот и јавните давачки од родов перспектива и спроведување на ревизии од аспект на родовите прашања.**

Врз основа на меѓународното искуство, донесен е заклучок дека факторите кои допринесуваат за ефективност на комисиите за родови прашања вклучуваат:

- **Постојаност** – Постојаните комисии се поефективни отколку ад-хок комисиите, бидејќи нивните функции се јасно дефинирани и поседуваат посебно определени ресурси за унапредување на родовата еднаквост;
- **Овластувања за носење одлуки** – Комисиите кои служат само како советодавни тела имаат ограничено влијание во обезбедување на соодветни родово-базирани анализи на законодавството и интегрирање на активности за родова еднаквост во законите и програмите;
- **Јасен фокус и акциски план** – Комисиите кои работат според конкретни акциски планови за унапредување на конкретни родови прашања обично се поефективни во постигнување на нивните цели;
- **Поддршка од раководството на парламентот или извршната власт** – Голема е веројатноста дека со тоа ќе се олесни работата на комисијата; и

Во Молдавија, на пример, Женската комисија има побарано стручно мислење по прашањето за времените специјални мерки од Платформата за родова еднаквост сочинета од 19 истакнати молдавски НВОа.

Во Монако, Комисијата редовно бара мислење од невладините организации кои се бават со женски прашања, а пак тие можат да бараат Комисијата да вклучи одредени прашања во својата агенда.

Во Белорусија, постои Национален совет за родова политика како меѓуресорно советодавно и координативно тело составено од шефовите на централните владини агенции, локалните извршни и административни власти и невладините организации. Советот служи како тело за контакт со парламентот за сите прашања поврзани со родовата еднаквост и е задолжен да врши координација на активностите во рамки на Националниот акциски план за родова еднаквост и да служи како платформа за дискусија за прашањата за родова еднаквост.

Во Босна и Херцеговина, мажите претседаваат со комисиите за родова еднаквост, со што се праќа сигнал до јавноста дека родовата еднаквост е и машко прашање. Во некои земји, како што е Хрватска, членството во комисиите за родова еднаквост не е ограничено само на парламентарците, туку вклучува и претставници на граѓанското општество и академската заедница.

- **Разновидност помеѓу членството во комисијата** – Со поставување на мажи на лидерски позиции во овие комисии се испраќа силна порака дека родовата еднаквост е прашање кое се однесува и на мажите.

Рубрика 6. Примери на функции на комисиите за родова еднаквост

Комисијата за родова еднаквост на Република Хрватска е една од 30-те комисии кои го следат спроведувањето и промовирањето на принципите за родова еднаквост во хрватското законодавство. Оваа комисија воедно го промовира потпишувањето на меѓународни документи за родова еднаквост и ја следи нивната примена; учествува во подготовка на нацртот, спроведувањето и анализата на Националната политика за родова еднаквост; предлага пакет мерки за укинување на дискриминацијата врз основ на родот; се залага за еднаква родова застапеност во парламентарните работни тела и делегации; подготвува нацрт закони и други прописи за родова еднаквост; и се залага за воведување на принципите на родова еднаквост во образованието, здравствената заштита, информирањето на јавноста, социјалната политика, вработувањето, слободното претприемништво, процесите на одлучување, семејните односи, итн.

Извор: Dr Sonia Palmieri, Родово сензитивни парламенти: Глобален преглед на добри практики (Женева: Интер-парламентарна унија, 2011) <<http://www.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf>>.

Една од комисиите на Европскиот парламент е задолжена за дефинирање, промовирање и заштита на правата на жените во Европската унија, промовирање на правата на жените во други земји; за политиката за еднакви можности, вклучувајќи ја еднаквоста помеѓу мажите и жените во поглед на можностите на пазарот на трудот и постапувањето на работното место; отстранување на сите облици на дискриминација врз основ на пол; спроведување и понатамошен развој на процесите на вклучување на родовите аспекти во сите сектори на јавната политика; пропратни активности и спроведување на меѓународните договори и конвенции кои се однесуваат на правата на жените; и политика за информирање на жените.

Извор: Комисии на Европскиот парламент: FEMM Права на жените и родова еднаквост, <<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/femm/home.html>>.

ii. *Комисии со повеќе ресори кои ја вклучуваат родовата еднаквост*

Во повеќето парламенти постојат комисии со повеќе ресори кои во својата надлежност и сфера на интерес ја вклучуваат и родовата еднаквост. Секторските интереси како што се здравството, социјалните работи, семејството или децата, трудот и образованието, најчесто се комбинираат со прашањата за женските права или родовата еднаквост.

Доминираат две подгрупи од комисиите со повеќе ресори кои ги вклучуваат и прашањата за родова еднаквост: оние чиј фокус на

работа се социјалните прашања и семејството (на пр. Комисијата за семејство и социјална политика на полскиот сенат, Постојаната комисија за семејство и култура на норвешкиот парламент), и оние кои се **сосредочени на прашањата за човекови права и за правни и уставни прашања** (на пр. Уставната комисија на естонскиот праламент, Заедничкиот комитет за правда, одбрана и еднаквост на Долниот дом на ирскиот парламент).

Меѓународното искуство укажува на тоа дека комисиите со повеќе ресори **може да имаат и позитивни и негативни страни.**

- **Предност** на комисиите со повеќе ресори е тоа што нивните членови можат да применат методи за вклучување на родовите аспекти врз поширок спектар на прашања. Покрај тоа, во теоријата постои **потенцијал членовите** на комисиите со повеќе ресори **да спроведуваат стратегии за вклучување на родовите аспекти** во работата на други комисии во кои и тие членуваат.

Рубрика 7. Шведскиот праламент

Сите парламентарни комисии при шведскиот парламент се одговорни за разгледување на прашањата за родова еднаквост во рамки на својата област на делување. Покрај тоа, Законот за шведскиот парламент (Riksdag) од 2014 година пропишува дека Комисијата за пазарот на труд има посебна одговорност да се бави со прашањата поврзани со еднаквоста помеѓу мажите и жените во областа на трудот. Развиена е и пракса во која прашањата за родовата еднаквост

кои не потпаѓаат под ниту една сфера на надлежност на ни една друга комисија се упатуваат до Комисијата за пазарот на труд, која воедно ги подготвува буџетските ставки кои се наменети за „интеграција и за родова еднаквост.“

Извор: Marian Sawyer, Lenita Freidenvall, Sonia Palmieri, *Ja играат ли својата улога? Парламентарните институции и вклучувањето на родовите аспекти*, Труд за Третата европска конференција за политика и родови прашања, Универзитет Pompeu Fabra, Barcelona, март 2013 година, <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2488867>.

- **Недостаток** на комисиите со повеќе ресори е тоа што од нивните членови **се очекува да се бават со прашањата за родова еднаквост како со една група прашања меѓу голем број на други.** Во пракса тоа налага помалку време да се посвети на конкретните прашања поврзани со родовите аспекти или на сеопфатна родово-базирана анализа.

Клубот на пратенички во Собранието на поранешната Југословенска Република Македонија успешно се злагаше за измени на Изборниот законик со кои секое трето место во изборните листи на политичките партии е наменето за помалку застапениот род.

Во Естонија и Полска, женските политички клубови помогнаа да се донесе закон против семејно насилство.

Мрежата на пратенички на финскиот парламент организира семинари и неформални настани за размена на информации и подигање на свеста за родовите прашања.

Во поранешна Југословенска Република Македонија, клубот на пратенички воспостави блиски односи со Комисијата за еднакви можности за мажите и жените. Претседавачот на таа Комисија учествува во координативниот секретаријат на Клубот, а претседавачот на Клубот официјално е поканет на сите седници на Клубот. Ваквите блиски врски вродија со стратешка соработка помеѓу овие две тела.

Во Србија, мрежата на парламентарни тесно соработува со Парламентарната комисија за човекови и малцински права.

iii. Женски парламентарни структури и неформални мрежи

Посебен вид на парламентарна структура која се фокусира на родовите прашања е женскиот парламентарен политички клуб.¹⁸ Ваквите тела можат да обединат жени од различни парламентарни фракции, различна партиска припадност, а можат и да вклучат и други партнери, како што се граѓанските организации и приватниот сектор.

Женските политички клубови се формирани поради низа на цели и функции:

- **Да вложуваат напори за усвојување на законски измени и дополнувања** за да се зајкане родовата еднаквост, да се утврдат конкретни политички прашања кои бараат подлабока анализа, да се приберат податоци и да се спроведуваат истраги за јакнење на влијанието на тој политички клуб во смисла на залагање за идеите за родова еднаквост.
- **Да се обезбеди поддршка за членовите/членките на политичкиот клуб** во форма на менторство, обука, градење капацитети, јакнење на самодоверба, вмрежување, дискусии и размена на информации.

¹⁸ Во студија спроведена од ОДИХР во 2013 година е утврдено дека парламентарните структури за жени постоеле како политички клубови за жени од различни партии во Албанија, Босна и Херцеговина, Канада, Киргистан, Поранешна Југословенска Република Македонија, Полска, Република Словачка и Соединетите Американски Држави. Такви структури воедно постојат и на Косово. Женски политички клубови во рамки на политичките партии постојат во Австрија, Канада и Норвешка. Доброволни здруженија, клубови или мрежи кои имаат таква улога постојат во Андора, Данска, Финска, Казахстан, Норвешка, Србија, Шведска, Таџикистан и Украина. Групи кои се фокусирани на одредено прашање работат во Канада, Естонија и Соединетите Држави, а во Грузија постои платформа на граѓански организации/други.

- **Да се олесни комуникацијата и дијалогот** во партиите и помеѓу нив за различни прашања. Забележани се успеси во добивањето поддршка од различни партии, особено кога станува збор за темите како насилството врз жените, недискриминација, здравствена заштита и права на децата.

Родово-фокусираните парламентарни тела исто така требаат да изградат односи со „носителите на моќ“ во парламентот (вклучувајќи ја и власта и опозицијата), и со релевантните парламентарни одбори кои во својата работа наидуваат на прашања поврзани со родовата еднаквост. Постоенето на такви односи е важно бидејќи женските парламентарни тела ретко се овластени да делуваат за постигнување на промените кон кои се стремат. Поради тоа, врските со други авторитетни комисии или парламентарни тела можат да одиграат важна улога во спроведување на стратегии за вклучување на родовите аспекти.

- iv. Техничките единици и надворешните истражувачки услуги за родови прашања*

Парламентарните тела кои работат на родовите прашања можат да постојат и во форма на “технички единици“ или истражувачки услуги.

Истражувачките услуги воедно имаат значајна улога во обезбедување на информации и истражување на влијанието на родовите прашања врз законодавството, и генерално го јакнат знаењето и капацитетот на пратениците/чките за родовите прашања. Парламентарните комисии, женските политички клубови и службите кои вршат истражување честопати **се потпираат на помошта и поддршката од женските групи вон парламентот.** Тие честопати организираат округли маси со организациите на жени и со институтите

Во Финска, Одделението за родова еднаквост, коешто административно е поврзано со финското Министерство за социјални работи и здравство, редовно организира работилници и обука за сите министерства кои на учесниците им помагаат во изнаоѓањето на механизми за вклучување на родовите аспекти во својата работа. Одделението за родова еднаквост исто така ја координира родовата политика на владата и работи и на други мерки поврзани со родовите прашања.

Германскиот Бундестаг, на пример, има воспоставено формални врски со посебното одделение за родова еднаквост на **Универзитетот Humboldt во Берлин,** со што на пратениците и на службата на Бундестагот им се обезбедува пристап до квалитетна анализа на родовите прашања.

Австрискиот парламент, кој нема формирано женски политички клуб или комисија за родова еднаквост, сепак обезбедува низа на родово-сензитивни истражувања на барање на пратениците преку својата **Парламентарна библиотека.** Библиотеката прибира и ги расчленува според пол податоците за низа индикатори, вклучувајќи ја застапеноста на жените во парламентот; контекстот од кој доаѓаат и нивното претходно искуство, како и партиската припадност. Дел од податоците се доставни за јавноста, а дел се изготвени само за потребите на членовите и сенаторите.

за истражување со цел да се утврдат клучните родови прашања поврзани со некоја конкретна одредба. Невладините организации и тинк-тенк-овите со стручност во областа на родовите прашања можат исто така да бидат во положба да вршат истражувања и да прибираат статистички податоци кои ќе им бидат од помош на женските парламентарни групи при формулирање на законските предлози или подготовка на законските расправи. Оттука, врските помеѓу непарламентарните организации на жени, центрите и групите и парламентарните тела на жени можат да послужат како важен канал за размена на знаења и градење на капацитети.

в) Фактори кои овозможуваат вклучување на РСЗ

Позитивните услови и фактори кои допринесуваат и го олеснуваат вклучувањето на РСЗ преку усвојување на стратегии за РСЗ и воспоставување на посебни собраниски тела кои се бават само со родови прашања, помеѓу другото, вклучуваат:

- **Поддршка на владејачката партија и парламентарното раководство** – Истражувањето спроведено од IPU во 2011 година имаше за цел да се оценат факторите кои се потребни за вклучување на родовите аспекти и институционализација на РСЗ. Испитаниците наведоа дека најважен фактор е всушност степенот на поддршка која ја пружа владејачката партија, после што следи степенот на поддршка на парламентарното раководство (на пр. претседателот на собранието).¹⁹
- **Поддршка од жените пратенички** – Истражувањето IPU покажа дека степенот на поддршка за вклучување на родовите аспекти од страна на жените пратенички е поважен и од бројот на жени во парламентот;²⁰
- **Повеќе-партиска соработка и партиска дисциплина** – Студијата на ОДИХР од 2013 година открива дека парламентарните тела кои се фокусирани на родовите прашања постојат во разни видови на парламентарни и претседателски системи, и во парламентите кои се избрани преку сите видови на изборни системи (односно системот на пропорционална застапеност, мешовити и мнозински), но тие

19 *Родово сензитивни парламенти: Глобален преглед на добри практики* (Женева: Интер-парламентарна унија, 2011) <<http://www.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf>>

20 *Ibid.*

фактори сами по себе не одредуваат дали телото ќе се формира или колку делотворно ќе биде. За разлика од тоа, степенот на повеќе-партиска соработка или поларизација и силата на партиската дисциплина можат да имаат значајно влијание врз воспоставувањето на женските парламентарни структури и нивната форма. На пример, **парламентите во кои постои соработка можат да воспостават политички клубови на пратеници/чки од повеќе различни партии, додека за оние парламенти кои се составени од политички партии и во кои владее строга дисциплина поголема е веројатноста дека ќе им биде потребен структуриран систем на комисији, со јасни правила, и кои ќе ги спроведува собраниската служба.** Од друга страна, поверојатно е дека неформалните мрежи ќе се јават во политички спротивставени средини;²¹

- **Изборот на вистинскиот момент (timing)** – Истражувањето IPU открива дека за вклучувањето на родовите аспекти во законодавството особено важно е да се избере вистинскиот момент. Еден пристап за тоа е усвојување на стратегија за РСЗ и нејзино интегрирање во **поширока општествено-економска реформа.** Друг пристап е РСЗ да се воведо како одговор на **политичка криза** или судири во владата; и
- **Соработка со организациите на граѓанскиот сектор кои работат на родови прашања** – парламентарните механизми за вклучување на родовите аспекти веројатно нема да имаат успех без соодветна поддршка од страна на граѓанските организации на жени. Тие организации се важни и како извор на информации за парламентарните комисији и како некој кој ги повикува пратениците/чките на одговорност.

Интересно е што факторите кои испитаниците на истражувањето IPU ги сметаат за помалку важни за вклучување на родовите аспекти во законодавството ја вклучуваат поддршката на бизнис заедницата и изборното тело.

21 *Компаративна студија за структури на пратенички во регионот на ОБСЕ (Варшава: ОДИХР, 2013), <<http://www.osce.org/odihr/105940>>*

Дел V. Заклучни белешки

Парламентите се во добра позиција да служат како добар пример за владините тела и другите организации во вклучување на аспектите на родовата еднаквост во целокупниот законодавен процес. Вклучувањето на родовите аспекти обезбедува дека прашањата, потребите и искуствата на жените и мажите во целост ќе бидат земени во предвид при креирањето, спроведувањето, следењето и оценувањето на законите.

Овој Водич покажува дека неопходни се неколку компоненти за процесот на вклучување на родовите аспекти во законодавството да биде успешен.

1 Најпрво, за спроведување на РСЗ неопходно е да постои целосно **разбирање на концентот** на РСЗ. Станува збор за интегрирање на активности и перспективи кои можат суштински да ја унапредат родовата еднаквост. РСЗ не го третира родот како изолирано прашање, туку се обидува експлицитно да ја интегрира родовата димензија во сите програми и активности кои се пропишуваат со одреден закон. Не се работи само за жените, туку и за врската помеѓу жените и мажите во корист и на едните и на другите. Тоа не е нужно “родово неутрално”, туку пред сè родово-сензитивно и има за цел да ја ублажи и отстрани постоечката нееднаквост. РСЗ не е пристап на “една мерка која одговара на сите потреби” за сите жени и мажи, туку е изнијансирана анализа на специфични услови, потреби и приоритети на различни групи во општеството.

2 Второ, клучна компонента на РСЗ е **сеопфатната родово-заснована анализа**. Таквата анализа пред сè и во најголема мера се заснова на прибирање податоци коишто се користат со сите достапни извори на податоци и на вклучување на сите релевантни чинители во разбирањето и дефинирањето на практичните и стратешките

потреби и приоритети на мажите и жените во дадена област. Како дел од конкретна оценка на влијанието на одреден законодавен акт, оваа оценка налага и јасно утврдување на целните групи на корисници и на анализа која се базира на докази, а се бави со прашањето како на секоја од тие групи би им влијаел дадениот закон. Родово-базираната анализа бара и утврдување на активности кои би можеле да се интегрираат во закон, без непотребно преоптеретување на самиот закон, туку преку проширување на неговиот домет и влијание. И најпосле, родово-заснованата анализа бара изработка на рамка за следење и оценување која се состои од родово-сензитивни индикатори кои можат да се мерат низ спроведувањето на законот за да се измери влијанието на тој закон врз различните групи на корисници.

- 3 Трето, РСЗ не може да биде успешно без соодветна **институционална рамка**. Поволното институционално опкружување подразбира практична стратегија за РСЗ како дел од формалното законодавство и опфаќа јасна дефиниција на институционалните улоги, функции, задачи и продукти на различните субјекти кои се вклучени во спроведувањето на РСЗ. Одржливиот пристап за РСЗ исто така налага да постои одредена парламентарна инфраструктура, како што се специјализираните комисии за родова еднаквост, комисиите со повеќе ресори од кои еден се однесува на родова еднаквост и женските политички клубови или неформални мрежи, како и можностите за градење на капацитети и обука кои ги пружаат парламентарните служби за истражување. Инклузивниот процес за РСЗ исто така подразбира соработка помеѓу различни надворешни и внатрешни чинители кои допринесуваат за и имаат корист од нивното вклучување во прашањата за родова еднаквост.

Прилог I. РСЗ во Белорусија: студија на случај

а) Преглед на родовата еднаквост во Белорусија

Белорусија има потпишано и ратификувано низа меѓународни документи со цел унапредување на родовата еднаквост, вклучувајќи ја CEDAW (1979), Пекиншката декларација и платформа за акција од Четвртата светска конференција (1995) и Факултативниот протокол од Конвенцијата за спречување на сите форми на дискриминација на жените (2004). Членот 8 од Уставот на Република Белорусија им дава приоритет на општо признаените принципи на меѓународното право и пропишува обврска националното законодавство да се усогласи со тие принципи.

Членот 22 од Уставот на Република Белорусија пропишува дека сите граѓани се „еднакви пред законот и уживаат право на еднаква заштита на своите права и легитимни интереси, без дискриминација“. Формалните принципи на еднаквост и недискриминација пред законот и во семејните односи, образованието, стручните, општетсвените, политичките, културолошките и другите области исто така се вткаени во Уставот (член 32, 42), Законот за семејство и брак (чл. 20), Кривичниот законик и Граѓанскиот законик, Законикот за труд и Законот за постапката и условите за притвор. Овие закони ја забрануваат дискриминацијата по основ на род и по други основи во областите кои ги уредуваат.

Белорусија е високо рангирана според меѓународните индекси кои го мерат развојот на човекот и почитувањето на принципите на родова еднаквост. Глобалниот извештај за човеков развој на UNDP од 2015 година ја рангира Белорусија во првата група земји кои имаат добри резултати во областа на човековиот развој. Белорусија го

зазема 50-тото место од 188 земји.²² Истиот извештај од 2015 година ја сместува Белорусија меѓу земјите каде Индексот за родов развој на жените е еднаков или повисок од оној на мажите (1.021).²³ За споредба, во Глобалниот извештај за човеков развој од 2014 година, по својот индекс за родов развој Белорусија се најде на 53-тото место (од 188 земји).²⁴ Согласно Глобалниот извештај за родовиот јаз на Светскиот економски форум, Белорусија е на 30-то место од 144 земји.²⁵ Понатаму, Белорусија е една од 16-те земји кои се во категорија на земји со „многу ниска дискриминација“ во општествените институции и родовиот индекс, како што пресметал Развојниот центар на OECD врз основ на 14 индикатори во 2014 година.²⁶

Националните акциски планови за постигнување на родова еднаквост служат како најзначаен правен инструмент за унапредување на родово-сензитивното законодавство и јавната политика во Белорусија. Четвртиот и последен Национален акциски план за родова еднаквост на Република Белорусија за периодот 2011-2015 година е одобрен од Советот на министри во август 2011 година.²⁷ Со планот се констатира дека спроведувањето на родовата политика во Белорусија се базира на универзално признаените меѓународни норми за родова еднаквост и има за цел: да ја промовира еднаквата застапеност на мажите и жените на сите нивоа во владата; да ја интегрира родовата перспектива во образовниот систем; да ја подигне свеста на граѓаните/ките за прашањата за родова еднаквост во сите сфери на јавното живеење; да го подобри репродуктивното здравје на мажите, жените и тинејџерите/ките за да се обезбеди нормална репродукција на популацијата; и да го подобри квалитетот на животот. Особено внимание се посветува на јакнење на семејството како институција и на

22 “Извештај за човеков развој за 2015 година на UNDP, 2015, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report_1.pdf>.

23 Индексот за родов развој (GDI) го мери родовиот јаз во достигнувањата на човековиот развој земајќи ги во предвид разликите меѓу мажите и жените во трите основни димензии на човековиот развој - здравје, знаење и животен стандард. GDI е соодносот на индексите за човеков развој кој се пресметува посебно за мажите и жените користејќи ја истата методологија. Тоа е директна мерка за родовиот јаз и покажува колку жените заостануваат зад мажите и колку им треба на жените за да фатат чекор со мажите во секоја димензија на човековиот развој. За повеќе детали за овој индекс види: <<http://hdr.undp.org/en/content/gender-development-index-gdi>>.

24 “Извештај за човеков развој за 2014 година”, UNDP, 2014, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>.

25 “Глобален извештај за родовиот јаз за 2016 година: Белорусија”, Светски економски форум, <<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=BLR>>.

26 “Општествени институции & Родов индекс: Синтетизиран извештај за 2014 година”, OECD, <<https://www.oecd.org/dev/development-gender/BrochureSIGI2015-web.pdf>>.

27 Првиот акциски план го опфаќа периодот 1996-2000 година; вториот План го опфаќа периодот 2001-2005 година; третиот план се однесува на периодот 2008-2010 година.

семејните односи, залагање за брачни и семејни вредности, вклучувајќи поголем ангажман на мажите во домаќинството и околу грижата за децата. Овој план исто така ја нагласува важноста од поттикнување на претприемаштвото кај жените и јакнење на конкурентноста на жените на пазарот на труд, како и значењето на трансформирање на јавната свест за родовата еднаквост и искоренување на дискриминаторните родови стереотипи. Петтиот национален план за периодот 2017-2020 година е изготвен и е во псоапка на разгледување пред Владата.

Предизвиците во поглед на родовата еднаквост во Белорусија ја вклучуваат интеграцијата на жените на пазарот на труд и родовите стереотипи. Согласно податоците од 2015 година, 56,1 процент од жените и 43,9 проценти од мажите во Белорусија се стекнале со високо образование. Според пописот на населението од 2009 година, 57,4% жени и 42,6% мажи се стекнале со некое ниво на високо образование. Сепак, жените најчесто не се вработени на раководни позиции и најчесто се вработени во јавниот сектор и во секторите како медицина и образование.²⁸ Аналитичарите од граѓанскиот сектор исто така ја споменуваат и „феминизацијата“ на недоволно платените сектори на економска дејност, исклученоста на жените од раководните позиции, значајниот јаз во плати помеѓу мажите и жените (едно од објаснувањата за тоа би можела да биде тенденцијата жените да работат на пониско платени работни места) и недостатоците во политиките за рамноправно родителско отсуство.²⁹ Дополнителни предизвици се пристапот до здравствена заштита (особено заштитата на репродуктивното здравје), задржување на родовите стереотипи и партијахалните ставови спрема жените, како и семејното насилство.

Учеството на жените во политичкиот и јавниот живот е исто така предизвик. Иако речиси една третина од пратениците во парламентот на Белорусија се жени, аналитичарите од граѓанското општество констатираат дека жените се помалку застапени на високи позиции

28 "Алтернативен извештај за усогласеност со Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените во Белорусија", изготвен од Меморијалниот центар за борба против дискриминација, со поддршка на Центарот за правата на жените по повод 65-то заседание на UN CEDAW, 2016, <<https://adcmemorial.org/wp-content/uploads/BelENGwww.pdf>>.

29 Dzmitry Ananyeu et al., Извештај за учеството на жените во јавниот и политичкиот живот", Белорусија, 2013, <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:udzuoNYCxsJ:https://rm.coe.int/1680599095+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=pl> and S. Burova & O. Yanchuk, "Анализа на секторот за родови прашања во Белорусија", Канцеларија за европски прашања и комуникација, 2014, HYPERLINK "<http://eng.oeec.by/wp-content/uploads/2015/06/>" \h <<http://eng.oeec.by/wp-content/uploads/2015/06/Analysis-of-Gender-Sector-in-Belarus.pdf>>.

во власта, правосудството и дипломатската служба.³⁰ Тие честопати се исклучени од политичките мрежи на мажи, а конептите за родова еднаквост обично недостасуваат во изборните програми и на кандидатите мажи и жени. Заедно со економските бариери кои ги спречуваат жените да учествуваат во политичкиот и јавниот живот на својата земја, за политичарките и претприемачките често се вели дека се во понеповолна позиција токму поради предрасудите кон нив.

Извештајот на Комитетот на ОН за елиминација на дискриминацијата врз основ на родот врз жените во Белорусија од 2016 година препорачува да се формира централизиран национален механизам за унапредување на положбата на жените, со јасно дефиниран мандат и одговорности. Во извештајот се нагласува дека за овој механизам треба да се обезбедат соодветни човечки, финансиски и технички ресурси, за да му се овозможи да координира и делотворно да ги унапредува родовата еднаквост и вклучувањето на родовите аспекти. Овој Комитет исто така предложи Секторот за јавна политика за население, родови прашања и семејство во рамки на Министерството за труд и социјална заштита да стави акцент врз родовата еднаквост и правата на жените, и повика на брзо усвојување на Националниот план за родова еднаквост за 2016-2020 година и доделување на соодветни човечки, финансиски и технички ресурси за негово спроведување.

б) Анализа за РСЗ во Белорусија: чинители и почетни точки

До летото 2017 година во Белорусија официјално не е спроведена ниту една системска родово-сензитивна анализа. Огромен дел на закони и други прописи во Белорусија се родово-неутрални и повеќето родови прашања не се присутни на политичките и законодавните агенди. Редовната анализа на влијанието на родот врз новите предлог закони не е законски задолжителна. Меѓутоа, за интеграција на таквата анализа може да се разгледаат неколку почетни точки.

Главен чинител во владата за областа на родовата еднаквост во Белорусија е Националниот совет за родова политика во рамки на Советот на министри на Република Белорусија (Националниот совет). Советот беше формиран во 2000 година како меѓу-ресорно, советодавно и координативно тело составено од раководители на

³⁰ *Ibid.*

централните владини агенции, локалните извршни и административни органи, пратеници во националното собрание и претставници на врховниот суд и јавните и меѓународни организации (вкупно 31 лице, 21 жена и 10 мажи). Советот е надлежен да врши координација на активностите во рамки на Националниот акциски план и има за цел да обезбеди платформа за дијалог за напредокот во решавањето на прашањата на родова еднаквост и да им понуди совети и препораки за родова еднаквост на владините службеници. Сепак, локалните организации на граѓанското општество констатираат дека Советот нема доволен буџет, ресурси и авторитет. Комитетот на ОН за елиминација на дискриминацијата врз основ на род врз жените (во понатамошниот текст Комитет CEDAW) во својот извештај од 2016 година исто така нотираше дека Советот се состанува два пати годишно и дека „не е во можност да функционира како ефикасен државен механизам за унапредување на положбата на жените.“³¹

- **Почетна точка за анализа на РСЗ** – Националниот совет располага со разновидно членство - во него членуваат пратеници/чки, шефови/ци, членови на парламентарни комисии, претставници/чки на владините тела и граѓанското општество. И покрај финансиските и структурните ограничувања, Советот може да служи како ефикасна платформа за координација и размена на знаења помеѓу неговите членови кои пак можат да одиграат значајна улога во промовирање на принципите на родова еднаквост во парламентот и орагните на владата.

Владино тело кое има конкретен мандат за адресирање на родовите прашања е **Одделот за јавна политика за население, род и семејство при Министерството за труд и социјална. заштита**. Овој Оддел редовно иницира политики и програми за родови прашања, дава коментари на предлог законите и ги отвара прашањата за родовите аспекти кои другите тела треба да ги земат во предвид. Меѓутоа ова најчесто се случува на *ad hoc* основа, во зависност од темата и посебните карактеристики на новите закони, и досега нема системски напори да се вклучи анализа за влијанието на родот врз законодавството во работата на одделот. Понатаму, Комитетот CEDAW во својот извештај во 2016 година констатираше дека капацитетот на овој оддел да ја унапредува родовата еднаквост е ограничен поради неговиот примарен фокус

31 “Заклучни согледувања од осмиот периодичен извештај за Белорусија”, Комитет на ОН за елиминација на дискриминацијата врз жените, ноември 2016, <http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fBLR%2fCO%2f8&Lang=en>.

на „семејните и демографските проблеми, насилството врз жените и трговијата со луѓе“.³²

- **Почетна точка за анализа за РСЗ** – Со оглед на обемното искуство на одделот во справување со родовите прашања и доброто познавање на состојбите во земјата, тој би можел да има важна улога во системско обезбедување на информации за влијанието на родот врз предлог законите и другите прописи кои се релевантни за надлежноста на Министерството. Ваквите информации или треба да се насочат кон ресорните министерства, или да се координираат со **Националниот центар за законодавство и правни истражувања** (NCLLR), чии функции се опишани подолу во текстот.

Перспективен чинител кој би можел да доведе до интеграција на анализата за РСЗ во законодавните акти е NCLLR. Формиран со Претседателски декрет во 2007 година, NCLLR има 53 вработени. Му се доверува изготвувањето на „нацрт законските нормативни акти и методолошки насоки за изготвување на прописи, спроведување на истражувања во областа на правото, како и обука на научници со високо ниво на стручност“.³³ Сите владини тела кои се заинтересирани за усвојување на нови прописи мораат своите предлози да ги достават до NCLLR кој пак изработува нови предлог закони во согласност со годишниот план. NCLLR исто така нуди обука и градење на капацитетите на пратениците/чките и претставниците на владините тела во бројни различни правни области.

- **Почетна точка за анализа за РСЗ** – NCLLR претставува многу перспективна почетна точка за вклучување на анализа за РСЗ поради неговата централна улога во законодавниот процес во земјата. NCLLR изготвува нацрти за сите нови предлог закони во земјата, и ниеден предлог закон не може да биде донесен ако претходно не помине во NCLLR. Со оглед на тоа, ако NCLLR биде обврзана системски да врши анализа на влијанието на родот врз законските предлози чии нацрти ги изработува и да вклучи активности и индикатори за влијанието на родот во овие предлози, тогаш пристапот за РСЗ ефективно би се вградил во Белорусија. NCLLR исто така би можел да има централна улога во градењето на

³² *Ibid.*

³³ Национален центар за законодавство и правни истражувања NCLLR, интернет страница: <<http://center.gov.by/>>

капацитетите на пратениците/чките и претставниците на владините тела во областа на родовите прашања. Некои од овие активности се предвидени во Националниот акциски план за родова еднаквост на Република Белорусија за периодот 2017-2020 година. На NCLLR би морало да му се обезбедат дополнителни финансиски средства за да би можел да ја врши оваа функција, и би морало да му се пружи можност за градење на капацитетите за вработените да можат во потполност да се запознаат со сите аспекти на анализата за РСЗ во разни области. Ваквите вложувања во капацитетите на NCLLR можат да гарантираат дека анализата за РСЗ ќе биде темелно спроведена и би можела да ја стави Белорусија во групата на глобални лидери во областа на вклучување на принципите на родова еднаквост во подготовка на законодавството.

Министерството за правда подеднакво ги анализира сите нови предлог закони и ја испитува нивната усогласеност со уставните принципи и останатите законски акти. Бидејќи родовата еднаквост во Белорусија е уставен принцип, Секторот за законско уредување на општествените активности на државата ги истражува родовите аспекти и потенцијалните родови ризици на новите закони и другите прописи. Сепак, изгледа дека овој Сектор има помалку ресурси да спроведува системска и детална родова анализа отколку NCLLR.

Уште еден перспективен чинител во областа на РСЗ во Белорусија е **Националниот завод за статистика (NSC), кој прибира податоци расчленети по род** за различни теми. Една од неговите значајни активности е прибирање на податоци за домаќинствата. Покрај тоа, со поддршка на UNICEF, во 2012 година NSC спроведе Повеќе-индикаторско секторско истражување (Multiple Indicator Cluster Survey) за оценување на положбата на жените и децата во Белорусија. Истражувањето имаше за цел да го измери напредокот во постигнувањето на значајните целни вредности на Милениумските развојни цели, и помогна за прибирање на единствени податоци за родовите односи, вклучително и податоци за репродуктивното здравје на жените, ставовите на жените и мажите за семејното насилство, свеста на мажите за HIV/AIDS, итн. Друга корисна активност на NSC за прибирање податоци беше истражувањето „Користење на времето“ (Time Use) за периодот 2014-2015 година. Резултатите од тоа истражување ги потврдија постоечките родови стереотипи во општеството поврзани со поделбата на улогите, и помогнаа да се формира слика за родовите разлики во начинот на кој жените и мажите го користат своето време.

Од 2000 година, NSC развива база на **родово статистички податоци која вклучува родово-сензитивни индикатори** во следниве области: економија, сиромаштија, образование, демографија, деца и адолесценти, насилство, власти и носење на одлуки во општеството и во домаќинството, комуникација и животна средина. Овој систем користи родови индикатори кои ги користи и Економската комисија за Европа на Обединетите Нации (UNECE), и воедно ги зема во предвид националните специфики и предлозите на Националниот совет за родови прашања. NSC објавува годишни билтени со збирни статистички податоци за родовите аспекти во многу области, но нивните примарни податоци во најголем дел не се достапни за јавноста.

- **Почетна точка за анализа за РСЗ** – Податоците на NSC можат да служат како извор на информации за анализа на РСЗ која би ја спроведувале други институции, како што се NCLLR или Министерството за труд и социјална заштита.

Речиси 32 НВОа работат на прашањата за родова еднаквост во Белорусија. Најактивните НВОа и нвните лидери се меѓународната невладина организација „Родови перспективи“ (Gender Perspectives), „Белоруско здружение на млади христијанки“ (Belarusian Young Women’s Christian Association), „Независното демократско движење на жени“ (Women’s Independent Democratic Movement), „Радислава“ (Radislava) и феминистичката иницијатива „Родов пат“ (Gender Route). Овие организации ги следат одлуките и работата на владата кои се однесуваат на различни родови прашања, но нивното влијание врз јавното мислење е ограничено. Невладините организации кои се бават со човекови права во Белорусија не посветуваат особено внимание на родовите прашања. Синдикатите најчесто не се вклучуваат во унапредување на принципите на родова еднаквост.

- **Почетна точка за анализа за РСЗ** – Како што често е случај во многу земји, невладините организации кои се бават со родови прашања би можеле да се вклучат во дискусии за влијанието на родот врз новите закони и другите прописи. Таквите дискусии би можеле да се координираат од страна на Националниот совет или NCLLR.

в) Можности за понатамошно делување

Вклучувањето на родовите аспекти и РСЗ во Белорусија би можело да биде успешно доколку во потполност се искористат постоечките

институции и нивните капацитети. Белорусија има добра позиција според меѓународниот индекс за човеков развој и индексот за родова еднаквост. Вака голем капацитет би требал да се искористи за родовата еднаквост да се унапреди содржински, а не само формално. Како што и претходно беше споменато, Националниот совет, NCLLR и NSC би можеле да служат како институционални столбови за вклучување на родовите аспекти и РСЗ.

Доколку добие мандат и ресурси, NCLLR би можел да биде лидер во вклучувањето на родовата анализа во изработката на сите нови законски акти, системски да ги вградува родовите перспективи и активности во сите предлог закони кои ги изработува и би можел да развива кохерентен механизам за следење и оценка на рамката за мерење на влијанието на родот врз постоечките закони и другите прописи. NCLLR исто така би можел да преземе водечка улога во обука и градење капацитети за родова еднаквост на пратениците/чките и претставниците на владините тела. Земајќи го во предвид обемот на областа на делување на NCLLR, односно фактот дека ги изготвува сите нови предлог закони во земјата, ова е ретка можност за вклучување на родовите аспекти во законодавството и воведување на РСЗ преку една институција, со што Белорусија би се позиционирала помеѓу светските лидери во областа на РСЗ.

Националниот совет исто така би можел да има важна улога во вклучување на РСЗ и промовирање на родовата еднаквост служејќи како платформа за **координација и размена на знаења** за своите членови/ки. Определувањето на дополнителни финансиски ресурси на Советот би можело да му биде од помош за вршење на овие функции.

NSC моментално има клучна функција во прибирањето на податоци расчленети по пол. Овие податоци би можеле да бидат од големо значење за анализа за РСЗ во разни сектори, и би требало да се достават до сите соодветни владини тела и до NCLLR во согласност со нивните потреби. Во наредниот период за NSC ќе биде важно да ги координира своите активности на прибирање податоци со активностите за РСЗ на NCLLR (или на било која друга институција на која ќе и биде доверена изработката на анализата за РСЗ).

Одделот за јавна политика за население, род и семејство при Министерството за труд и социјална заштита со своето знаење и стручност би можел да им помогне на другите владини агенции, како

NCLLR, така што за изготвување на новите акти ќе обезбеди информации кои се однесуваат на родовите прашања.

Врз основа на меѓународната пракса, комбинацијата на пристапи „одгоре надолу“ (top down) и „оддолу нагоре“ (bottom-up) би можела да биде вистинскиот избор за унапредување на дадените сугестии. Две стратегии би можеле да бидат од корист за пристапот „одгоре надолу“:

- Прво, значењето и потребата за вклучување на родовите аспекти и РСЗ во Белорусија би требало да се промовира на највисоко политичко ниво. Изборот на високо-рангирани службеници/чки кои би биле прваци по родови прашања би можел да биде од клучно значење за промовирање на родовата еднравност и за унапредување на родово-сензитивното законодавство; и
- Второ, би била потребна јасна законска директива со која NCLLR ќе се обврзе да спроведува родова анализа за сите нови законски акти.

За пристапот оддолу нагоре можат да се испробаат два начина:

- Прво, би било корисно да се зајакне капацитетот и да се зголемат ресурсите на Националниот совет да воспоставува неформални работни односи со пратениците/чките, да се залага за политики и реформи за родови прашања и да соработува со други партнери по прашањето за вклучување на родовата анализа во различните законодавни проекти; и
- Второ, NCLLR исто така би можел проактивно да ја вклучи анализата за РСЗ во својата работа. За таа цел на NCLLR би и користело градењето на капацитетите за користење на постоечките алатки и ресурси за да спроведе содржинска родова анализа и како да ги интегрира податоците расчленети по род, прибрани од NSC во новите законски предлози.

Прилог II. Алатка за само-проценка на родово-сензитивното законодавство

а) Општи податоци

Назив на законот или друг пропис (во понатамошниот текст „ЗАКОН“):

Област на политика: _____

Краток опис на ЗАКОНОТ: _____

Групи/лица на кои се очекува ЗАКОНОТ да им влијае: _____

Краток опис на сегашната фаза во која се наоѓа ЗАКОНОТ (заокружете една од понудените опции): _____

Осмислување / спроведување / следење / оценка и ревизија

Надлежно службено лице: _____ (Име)

_____ (Позиција)

_____ (Институција или сектор)

_____ (Телефон) (Е-адреса)

б) Осмислување

Компилирање и анализа на информациите за родовите прашања

1. Дали пред изработката на концептот на ЗАКОНОТ, се прибрани и анализирани податоците расчленети по род за лицата врз кои ЗАКОНОТ ќе има влијание?
2. Дали податоците укажуваат на родови разлики или на родова интеракција со следните општествено-економски карактеристики: возраст, образование, семеен статус, групи според приходот, попреченост или друга разлика (ве молиме наведете): _____)
3. Дадете краток преглед на податоци за горе наведеното:

Учество

4. Дали е извршена консултација со било која од следните групи за влијанието на ЗАКОНОТ врз родовите прашања:
 - (а) Експертите за родови прашања (на пр. организации на жени, академската заедница, истражувачки центри, тинк-тенкови)
 - (б) Релевантни законски органи
 - (в) Невладини организации
 - (г) Корисници (и мажи и жени подеднакво) врз кои ЗАКОНОТ веројатно ќе има позитивно или негативно влијание
5. Наведете ги имињата на субјектите кои се консултирани и краток преглед на нивните ставови.

Земање во предвид на посебните потреби на мажите и жените

6. Дали посебните потреби на мажите и жените и други родови прашања се утврдени, земени во предвид и интегрирани во концепирањето на ЗАКОНОТ?
7. Дали ЗАКОНОТ налага било какво посебно спомнување на мажите или жените?

Земање во предвид на влијанието врз жените

8. Дали на жените или на некоја под-група на жените ЗАКОНОТ ќе им влијае поинаку во споредба со мажите? На позитивен или негативен начин?
9. Дали ЗАКОНОТ, на било кој начин (директно или индиректно, на краток, среден или долг рок) ќе го унапреди и ќе обезбеди отстранување на дискриминацијата на жените по пат на:
 - (а) подобрување во однос на претходните закони, јавните политики или програми кои биле дискриминирачки или ги ставале жените во понеповолна позиција;
 - (б) обезбедување на правна и друга заштита на жените;
 - (в) јакнење на улогата на жените во процесите на носење на одлуки;
 - (г) зголемување на пристапот на жените до ресурсите и до нивна контрола;
 - (д) придонес за охрабрување на жените; или
 - (ѓ) на било кој друг начин, на пр., _____?
10. Дали со ЗАКОНОТ ќе се воведат било каква рестрикција или ограничување врз жените (или на некоја под-група на жени), дури и привремено?
11. Дали се користи родово сензитивен/неутрален јазик во законодавството/јавната политика/програми/информирањето на јавноста или било кои други официјални документи во врска со тоа?

в) Спроведување***Едукација на јавноста и промовирање***

12. Дали промотивните информации за ЗАКОНОТ се претставени на родово-сензитивен начин?
13. Дали медиумите за промовирање (на пр. места, канали или временски периоди) допреле до жените на ефикасен начин?

Влијание врз жените

14. Дали во тек на процесот на спроведување на ЗАКОНОТ влијанието врз жените или врз било која под-група на жени било поинакво од влијанието врз мажите, на пр. критериуми за избор, ниво на бенефити, пристапност или достапност до можности за поддршка? На позитивен или негативен начин?
15. Дали се преземени некакви афирмативни мерки за да се задоволат потребите на жените во процесот на спроведување на ЗАКОНОТ?

г) Следење

Компилирање и анализа на податоците за родови прашања

16. Дали се прибрани податоци расчленети по пол и родово-сензитивни индикатори (квалитативни или квантитативни) за следење на процесот и исходот од ЗАКОНОТ?

Вклучување на родови прашања

17. Дали родовите перспективи и потребите на мажите и жените се земено во предвид во механизмите за следење?

д) Оценка и ревизија

Родова анализа на влијанието врз мажите и жените

18. Дали е спроведена родова анализа за оценка и ревизија на концептот, спроведувањето и исходот од ЗАКОНОТ?
19. Дали со оценката систематски се утврдени и обработени родовите прашања?
20. Дали било која од следниве групи е консултирана во текот на надворешната оценка на ЗАКОНОТ (доколку тоа е применливо)?

- (а) Експерти за родови прашања (на пр. организации на жени, академска заедница, истражувачки центри, тинк-тенкови);
- (б) Релевантни законски органи;
- (в) Невладини организации; и
- (г) Корисници (и мажи и жени подеднакво) врз кои ЗАКОНОТ има влијание.

21. Дали ЗАКОНОТ, на било кој начин (директно или индиректно, на краток, среден или долг рок) вроди со:

(а) подобрување во однос на претходните закони, јавните политики или програми кои биле дискриминирачки или ги ставале жените во понеповолна позиција;

(б) обезбедување на правна и друга заштита на жените

(в) јакнење на улогата на жените во процесите на носење на одлуки;

(г) зголемување на пристапот на жените до ресурсите и до нивна контрола;

(д) придонес за охрабрување на жените; или

(ѓ) на било кој друг начин, на пр., _____?

22. Дали им се наметнати било какви рестрикции или ограничувања на жените или на мажите или на под-групите на жени или мажи?

23. Дали вработените кои се задолжени за разгледување на извештаите од оценката ветуваат дека пропустите и успехите на ЗАКОНОТ во врска со родовите прашања се вклучени во извештајот?

Идно планирање

24. Дали податоците добиени од оценката се искористени за подобрување на сензитивноста за родовите прашања при планирање на идните активности, спроведување и следење на процесот на ЗАКОНОТ и законодавството кое е поврзано со нив, јавните политики и/или програми?

ѓ) Администрација

Подигање на свеста на вработените и градење капацитети

25. Дали е назначено лице на контакт (посебно назначено лице или тим) за прашања поврзани со ЗАКОНОТ?

26. Дали релевантните службеници/чки кои се задолжени за некоја од подолу наведените фази се известени или им е пружена обука за прашањата поврзани со родот? Доколку да, ве молиме наведете.

Осмислување _____ Спроведување _____

Следење _____ Оценка _____

Прилог III. Примери за родово-сензитивни индикатори за образовниот сектор

Цел	Индикатор(и)
Индикатори за човечки капитал	
Намалување на родовиот јаз при уписот, завршувањето и постигнатиот успех во основните и средните училишта	<ul style="list-style-type: none"> • Дополнителен број на девојчиња и момчиња коишто се запишале, го посетуваат и го завршиле основното и средното училиште во споредба со претходната година(и) • Број и процент на ученички и ученици кои добиваат директна поддршка (на пр. стипендии, школарина, условни готовински средства или оброци) • Стапки на повторување или испис од основните и средните училишта според полот, етничката припадност или местото на живеење (на пр. рурални или градски средини) • Број и вид на наменски активности за следење и помош на девојчињата и момчињата кои се изложени на ризик од напуштање на образованието, според степенот на образование • Број на момчиња и девојчиња кои учат во образовни институции што станале попристапни за лица со попреченост • Број на девојчиња и момчиња кои посетуваат специјално образование
Создавање на образовна инфраструктура која ги задоволува потребите на ученичките и учениците и на учителките и учителите	<ul style="list-style-type: none"> • Број на училишта во подрачјето за кои е намалено растојанието од домот до училиштето за девојчињата и момчињата • Број на хотели или домови кои се изградени или модернизирани и број и процент на девојчиња и момчиња кои имале корист од нив • Број на образовни институции кои пружаат приватни и безбедни санитарни услови и интернати за девојчиња и момчиња, вклучително и девојчиња и момчиња со попреченост, според степенот на образование • Број на станови за наставници/чки доделени за наставници и наставнички во руралните и оддалечени подрачја, според степенот на образование • Број на нови или на модернизирани родово-неутрални објекти чија намена е подобрување на средината за учење за девојчињата и момчињата (на пр. библиотеки, лаборатории и спортски објекти).

Индикатори за економско јакнење

Намалување на родовите разлики при вработување на жените во образовниот сектор

- Број и процент на квалификувани наставници и наставнички
- Број и процент на наставници и наставнички кои се обучени според тематската област (на пр. планирање, управување и наставни методи)
- Процент на жени и мажи на наставни позиции во основното, средното и терцијалното образование (јавни и приватни системи)
- Процент на жени и мажи на повисоки наставни или раководни позиции и позиции на кои се врши ревизија на наставните планови и програма (на пр. раководители/ки, директори/ки на училишта, заменици директори/ки, шефови/ици на катедри, итн.)
- Процент на наставници и наставнички во руралните и оддалечените подрачја и процент на квалификувани наставници (според минимални стандарди)
- Број и вид на програми за поттикнување и поодршка, обука и доусовршување, вклучувајќи ги и оние кои имаат за цел да го зголемат бројот на квалификувани мажи и жени вработени како наставници во руралните подрачја
- Процент на жени и мажи кои одат на доусовршување во странство во споредба со вкупниот процент на мажи и жени кои ги исполнуваат условите за тоа (наставници/чки и школската управа)

Намалување на родовите разлики при вработувањето на жени во нетрадиционалните економски сектори со високи приходи и раст

- Процент на промени во стапките на упис и завршување на техничкото и стручното образование за жените, вклучително и оние области каде традиционално доминираат мажите и во секторите каде се бележи економски раст
- Број и процент на ученици и ученички кои добиваат стипендии, средства за школарина и друга финансиска поддршка за техничко и стручно образование

Намалување на родовиот јаз во техничкото и стручното, како и во терцијалното образование

- Број и вид на активности за поттик и поддршка со кои на жените и мажите им се овозможува упис во институции кои пружаат обука (на пр. политика на афирмативни мерки, ревизија на условите за упис или постапките на селекција)

Олеснување на преминот од школување кон достоинствени вработувања за младите жени и мажи (матуранти/ки, дипломирани студенти/ки, ученици/чки со завршено техничко и стручно образование и обука

- Број и процент на жени и мажи кои го завршуваат школувањето (матуранти/ки, дипломирани студенти/ки, ученици/чки кои завршуваат техничко и стручно образование) и кои си обезбедуваат вработување по струка
- Број и процент на жени и мажи кои учествуваат во програми за стажирање
- Потврди за менторство и други активности за поддршка чија цел е да им помогнат на жените при преминот од образованието кон пазарот на труд во нетрадиционалните економски сектори со висок приход и раст
- Процент на жени мажи кои дипломираат во областа на правните науки, природните науки, медицината и информатичките и комуникациските технологии
- Број на места за згрижување на деца за жените и мажите студенти со родителски должности
- Број и вид на програми на неформално образование кои им се нудат на жените и мажите според тематската област
- Број на жени и мажи кои ги завршуваат овие програми
- Број и процент на жени и мажи советници за родови прашања во професионалната ориентација
- Годишен процент на краткорочни стипендии за обука во странска земја, доделени на жени и мажи, според тематска област (за високо образование и после-дипломски студии)

Глас и права

Зголемување на учеството на жените во носењето одлуки за политиките во образовниот сектор, како и за реформите и прансите на образовните институции

- Број и процент на жени вклучени во формулирање и ревизија на образовните политики и стратегии, наставните планови и програми и наставните материјали
- Процент на жени во училишните одбори
- Процент на жени и мажи носители на функција во училишните совети и образовните одбори
- Процент на жени и мажи во професионалните здруженија на наставници/чки, во споредба со вкупниот број на наставнички и наставници и процент на жени и мажи носители на функција

Извор: Прилагодено во согласност со Алатката за резултати и индикатори во областа на родовата еднаквост (2013) кои нудат дополнителни примери за родово-сензитивни индикатори во секторите за финансии, здравје, сообраќај, урбан развој, штн.1

1 Алатка за резултати и индикатори за родовата еднаквост, (Mandaluyong City: Asian Development Bank, 2013), <<https://www.adb.org/documents/tool-kit-gender-equality-results-and-indicators>>.

Поимник

Род е поим кој се користи за да се опишат општествено создадените улоги за мажите и жените. Родот претставува стекнат идентитет кој е научен, се менува со текот на времето и во голем степен варира во рамките на една култура, како и помеѓу различните култури. За разлика од тоа, полот ги означува биолошките разлики помеѓу мажите и жените. Половите улоги се универзални и не се менуваат ниту низ времето ниту во зависност од културата.³⁴

Родовата анализа ги опфаќа прибраните и анализираните податоци расчленети по пол со цел да се открие било какво различно влијание од дадено дејство врз жените и мажите и да се утврдат последиците од родовите улоги и должности. Родовата анализа исто така ги вклучува и квалитативните анализи кои помагаат да се разјасни како и што довело до тие различни улоги, должности и влијанија.³⁵

Родовата буџетска анализа се занимава со тоа како програмите кои се финансираат ги задоволуваат потребите на различните роодви и на различните групи во општеството. Резултат од родовата буџетска анализа би биле препораките за подобрување на буџетските програми, фискалните и секторските политики такашто програмите и политикте подобро ќе одговорат на потребите на различните полови и општетсвени групи.³⁶

34 Поимник на термини за родови прашања (Виена: ОБСЕ, мај 2006 година), <<http://www.osce.org/gender/26397?download=true>>.r-Related Terms (Vienna: OSCE, May 2006), <<http://www.osce.org/gender/26397?download=true>>.

35 *Ibid.*

36 Родово-сензитивно буџетирање: Анализа на буџетските програми од родова перспектива (Киeв, UN Women, 2016) <<http://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2016/05/gender-responsive-budgeting-analysis-of-budget-programmes-from-gender-perspective#view>>.

Дискриминацијата врз основ на родот се однесува на секое различно постапување, исклучување или ограничување кое се врши врз основа на општествено креираните родови улоги и норми, а кои го спречуваат лицето во потполност да ги ужива човековите права.³⁷

Родов јаз претставува јаз во било која област помеѓу жените и мажите во поглед на нивно учество, пристап, права, надоместоци или бенефити.³⁸

Родова еднаквост значи еднакви права и можности за жените и мажите согласно законите и политиките и еднаков пристап до ресурси и услуги во рамките на семејството, заедницата и општеството. Родовата еднаквост се однесува на можностите жените и мажите да имаат подеднаков пристап во сите сфери на живеење и да учествуваат во нив, вклучително и во демократското управување, одлучување и безбедносниот сектор. Родовата еднаквост налага жените и мажите да добиваат соодветна и правична заштита на своите човекови права, како и на правото на живот без насилство во безбеден дом и заедница кои им пружаат поддршка.³⁹

Проценката на влијанието на родот подразбира да се испитаат предлог политиките за да се види дали и како на различен начин делуваат врз мажите и жените, со цел тие предлози да се прилагодат за да се неутрализира дискриминаторскиот ефект и да се унапреди родовата еднаквост.⁴⁰

Вклучување на родовите аспекти е процес на проценка на последиците од секоја планирана активност, вклучително и законодавството, политика или програма во сите области и на сите нивоа врз жените и мажите. Станува збор за стратегија со која прашањата и искуставта на жените и мажите стануваат составен дел од нацртот, спроведувањето, следењето и оценувањето на политиките и програмите во сите политички, економски и општествени сфери

37 Поимник на термини за родови прашања, *op. cit.*, напомена 36.

38 Алатки на ЕУ за вклучување на родовите аспекти во развојаната соработка: Поимник на термини за родови и развојни прашања (Брисел: Европска Комисија, 2004 година), <<http://library.euneighbours.eu/content/eu-toolkit-mainstream-ing-gender-development-cooperation-glossary-gender-and-development-term>>.

39 Родова еднаквост и права на жени (Варшава: ОБСЕ Канцеларија за демократски институции и човекови права 2017 година), <<http://www.osce.org/odihr/303541?download=true>>.

40 *EU Toolkit, op. cit.*, напомена 40.

за да се спречи понатамошно зацврстување на нееднаквоста помеѓу мажите и жените.⁴¹

Родово неутрално е својство на непостоење на различно позитивно или негативно влијание врз родовите односи или еднаквост помеѓу мажите и жените.⁴²

Родовиот паритет е нумерички концепт кој се однесува на релативната еднаквост во поглед на бројот и пропорциите на жените, мажите, девојчињата и момчињата. Во образованието тоа значи дека ист број на момчиња и девојчиња добиваат образовни услуги на различни нивоа и во различни форми.⁴³

Родови односи се односите и нееднаквата распределба на моќ помеѓу мажите и жените кои го карактеризираат секој конкретен родов систем.⁴⁴

Родово-сензитивно буџетирање претставува пристап кој има за цел да ги интегрира родовите перспективи во целокупниот процес на планирање и буџетирање на сите нивоа на власт. Родовото-сензитивно буџетирање се стреми кон реструктурирање на приходите и расходите на начин што во процесот на изработка на буџетот и политиките на владата подеднакво ќе се земат во предвид потребите, интересите и приоритетите на жените и мажите.⁴⁵

Родовата сензитивност/свест ги опфаќа способноста да се перцепираат, признаат и истакнат родовите разлики, прашања и нееднаквост, како и родовите перспективи да се вградат во стратегиите и активностите.⁴⁶

Родово-сензитивни индикатори обезбедуваат информации за напредокот кон родовата еднаквост. Индикаторот дава краток преглед на голема количина на информации во една бројка на начин што го покажува аспектот на релативна предност или заостанување помеѓу

41 Поимник на термини за родови прашања, *op. cit.*, напомена 36.

42 Алатки на ЕУ, *op. cit.*, напомена 40.

43 Анализа на родови прашања во образованието: Концептуален преглед (Њујорк: UNGEI, 2012) <http://www.ungei.org/files/Gender_Analysis_in_Education.pdf>.

44 Алатка на ЕУ, *op. cit.*, напомена 40.

45 Родово-сензитивно буџетирање, *op. cit.*, напомена 38.

46 Поимник за термини за родови прашања, *op. cit.*, напомена 36.

мажите и жените и укажува на промените кои се случуваат со текот на времето. Индикаторите се разликуваат од статистичките податоци по тоа што тие не ги прикажуваат податоците само како факти, туку вклучуваат и споредба.⁴⁷

Јаз во професиите или сегрегација се однесува на концентрацијата на жени и мажи во различни видови и нивоа на дејности и вработувања, каде жените се ограничени на помал број професии (хоризонтална сегрегација) во споредба со мажите, и на пониски работни места (вертикална сегрегација).⁴⁸

Полот се однесува на биолошките разлики помеѓу мажите и жените.⁴⁹

Податоци расчленети по пол се сите избрани и прикажани статистички податоци посебно за жените и мажите.⁵⁰

47 *Ibid.*

48 *Алатка на ЕУ, op. cit.*, напомена 40.

49 *Анализа на родовите прашања во образованието, напомена 45.*

50 *Поимник за термини за родови прашања, op.cit.*, напомена 36.

Библиографија

За вклучување на родовите аспекти

Компаративна анализа за родова еднаквост во Европа (Брисел: Европска комисија, 2016),
<http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/your_rights/comparative_analysis_of_gender_equality_law_in_europe-2015.pdf>.

Компаративна студија за Структури на пратенички во регионот на (Варшава: Канцеларија на ОБСЕ за демократски институции и човекови права, 2013)
<<http://www.osce.org/odihr/105940?download=true>>.

Изготвување на родово-свесно законодавство: Како да се промовира и штити родовата еднаквост во Централна и Источна Европа и Заедницата на Независни Држави (Братислава: UNDP, 2003),
<<http://iknowpolitics.org/sites/default/files/draft-ing2ogender-aware2olegislation.pdf>>.

Еднаквост во политиката: Анкета на жени и мажи во парламентите (Женева: Интер-парламентарна унија, 2008 година)
<<http://www.ipu.org/pdf/publications/equali-ty08-e.pdf>>.

“Европа: Анкета за активностите за родовобуцетирање”, Работен документ, WP/16/155, IMF, July 2016,
<<https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=44148.0>>.

Алатка на ЕУ за вклучување на родовите аспекти во развојната соработка: Поимник на термини за родови и развојни прашања (Брисел: Европска комисија, 2004),

<<http://library.euneighbours.eu/content/eu-toolkit-mainstreaming-gender-development-cooperation-glossary-gender-and-development-term>>.

Родова анализа во образованието: Концептуален преглед (Њујорк: UNGEI, 2012),

<http://www.ungei.org/files/Gender_Analysis_in_Education.pdf>.

“Родово буџетирање во земјите на OECD”, OECD, јуни 2016,

<<http://www.oecd.org/gov/budgeting/latestdocuments/>>.

Родова еднаквост и права на жени (Варшава: Канцеларија на ОБСЕ за демократски институции и човекови права, 2017),

<<http://www.osce.org/odihr/303541?download=true>>.

Родови очила во пракса: Прирачник за поддршка на работењето во областа на родова еднаквост во финските министерства (Хелсинки: финско Министерство за социјални работи и здравје, 2013),

<<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74721>>.

Вклучување на родови аспекти: Преглед (Њујорк: Обединети нации, 2002),

<<http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/e65237.pdf>>.

Вклучување на родови аспекти во работата на UNODC (Виена: UNODC, 2013),

<<http://www.un.org/womenwatch/directory/docs/UNODC-GuidanceNote-GenderMainstreaming.pdf>>.

Родово-сензитивно буџетирање: Анализа на буџетските програми од родова перспектива (Кијев, UN Women, 2016),

<<http://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2016/05/gender-responsive-budgeting--analysis-of-budget-programmes-from-gender-perspective#view>>.

Поимник на термини за родови прашања (Виена: ОБСЕ, мај 2006),
<<http://www.osce.org/gender/26397?download=true>>.

Насоки: Стратегии и добри практики за промовирање на резултатите од родовата еднаквост во парламентите (UNDP, 2016),
<http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/parliamentary_development/guidance-note---strategies-and-good-practices-in-promoting-gende.html>.

Индикатори за мерење на резултатите во областа на родовата еднаквост (Стокхолм: Шведска меѓународна развојна агенција/ SIDA, 2010),
<<http://www.focusintl.com/GD195-%20Indicators%20for%20Measuring%20Results%20on%20Gender%20Equality.pdf>>.

Воведување на родова анализа и родово-сензитивни индикатори (Торино: UNIFEM, 2009),
<<http://www.focusintl.com/GD124d-%20Gender%20Campus%20Module%20obis%20-%20Introduction%20to%20Gender%20sen-sitive%20indicators.pdf>>.

Munn-Rivard, Laura, “Родово-сензитивни парламенти: работата на законодавната власт,” Парламентарна служба за информирање и истражување: Парламентарна библиотека, Отава, 2013,
<<https://www.agora-parl.org/resources/library/gender-sensitive-parliaments-2-work-legislators>>.

Palmieri, Sonia, *Родово-сензитивни парламенти: Глобален преглед на добри практики* (Женева: Интер-парламентарна унија, 2011),
<<http://www.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf>>.

Парламентите и родовата еднаквост: Вклучување на родовите аспекти во работата на законодавните тела (Панама: UNDP, јуни 2013),
<http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/parliamentary_development/parliaments-and-gender-equality.html>.

Акциски план за родово-сензитивни парламенти (Мандалујонг: Азиска развојна банка, 2013),
<<https://www.adb.org/documents/tool-kit-gender-equality-results-and-indicators>>.

“Напредокот на жените во светот 2015-2016”, UN Women, 2015,
<<http://progress.unwomen.org/en/2015/>>.

Алатки за резултати и индикатори за родова еднаквост (Мандалујонг: Азиска развојна банка, 2013),
<<https://www.adb.org/documents/tool-kit-gender-equality-results-and-indicators>>.

“Иницијатива за женски буџет: Јужна Африка”, Светска банка, 2010,
<http://siteresources.worldbank.org/INTEMPowerment/Resources/14659_S-Afr-Wmn-Budg-web.pdf>.

“Извештај за светскиот развој за родова еднаквост и развој”, Светска банка, 2012,
<<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/4391>>.

За Белорусија

Ananyeu, Dzmitry, et al., “Национален извештај за учеството на жените во јавниот и политичкиот живот, Белорусија”, 2013,
<<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:udzuoNYCcXsJ:https://rm.coe.int/1680599095+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=pl>>.

Vurova, S. & Yanchuk, O., “Анализа на секторот за родови прашања во Белорусија”, Канцеларија за европски прашања и коминијација, 2014,
<<http://eng.oeec.by/wp-content/uploads/2015/06/Analysis-of-Gender-Sector-in-Belarus.pdf>>.

“Заклучни белешки за осмиот периодичен извештај за Белорусија”,
Комитет на ОН за елиминација на дискриминацијата врз жените,
ноември 2016,
<http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fBLR%2fCO%2f8&Lang=en>.

“Разгледување на извештаите поднесени од државите членки по член 18 од Конвенцијата по поедноставена постапка на известување: Осми периодичен извештај на државите членки кој се доставува во 2016”,
Комитет на ОН за елиминација на дискриминацијата врз жените, јуни 2016,
<http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fBLR%2f8&Lang=en>.

“Подобрување на родовата статистика за донесување одлуки,”
Конференција на европски статистичари, Работна сесија за родова статистика, Економска комисија за Европа, 17 мај 2016,
[https://www.unece.org/stats/documents/2016.6.gender.html#/>](https://www.unece.org/stats/documents/2016.6.gender.html#/).

Petina, Ludmila, et al., “Извештај од сенка: Република Белорусија – 2010, За спроведување на Конвенцијата за елиминација на сите облици на дискриминација врз жените”, 2010,
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngo/PAWIDM_Belarus48.pdf>.

“Извештај од сенка: Република Белорусија – 2010, За спроведување на Конвенцијата за елиминација на сите облици на дискриминација врз жените”, Меѓународен центар за родови иницијативи“,
<http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/BLR/INT_CEDAW_NGO_BLR_25445_E.pdf>.

ОБСЕ Организација за безбедност и соработка во Европа
Мисија во Скопје

